

СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК ШОСТИЙ РІК ЖИТТЯ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНИКА

У дитини шостого року життя формуються первинні форми тіло будови, характерні для чоловічої та жіночої статі. Найбільш суттєві зміни, які охоплюють різні психічні сфери дітей старшого дошкільного віку: пізнавальну, вольову, емоційну, - свідчать про те, що цей вік є переломним, багатим на такі новоутворення, які забезпечують перехід дитини до систематичного шкільного навчання.

На шостому році життя вже усталеними та функціонально дієвими є такі “внутрішні інстанції” особистості, як образ її “Я”, самооцінка, рівень домагань, особистісні очікування тощо. Поява цих інстанцій як регуляторів діяльності й поведінки є свідченням диференціації внутрішнього та зовнішнього аспектів особистості дитини і розвитку в неї здатності діяти довільно.

Істотним показником зрушень у розвитку психічних процесів старшого дошкільника є виникнення у нього первинних форм довільної *уваги*, завдяки чому дитина вже здатна підпорядковувати свою увагу вимогам вихователя, зосереджуватися, керувати своєю психічною діяльністю.

Сприймання предметів та явищ формується як відносно самостійний процес. Сприймання більш стійке і цілеспрямоване, воно у старших дошкільників стає категоріальним. У процесі самостійного спостереження дитина виокремлює доступні її розумінню суттєві ознаки предметів, робить елементарні узагальнення.

П'ятирічки здатні до вибіркового й усвідомленого запам'ятовування. Вони однаково успішно запам'ятовують як предметний, так і словесний матеріал. Отже, їхня **пам'ять** набуває якісно нових особливостей, серед них найголовніша - довільність процесів запам'ятовування та відтворення. З цим органічно пов'язана міцність пам'яті, її доволі великий обсяг, що значно збільшується на кінець дошкільного віку завдяки накопиченню дитиною життєвого досвіду.

Істотні зміни відбуваються й у розвитку **мислення**. Дитина стає здатною оперувати не тільки поодинокими чуттєвими образами предметів, а й більш узагальненими уявленнями, в яких об'єднуються і поодинокі враження, і судження про предмети. Це означає, що мислення дитини відокремлюється від сприймання та водночас від практичної дії і стає відносно самостійним процесом. Залишаючись ще наочно-образним, воно поступово стає словесним.

У неперервному зв'язку з розвитком мислення відбувається **мовленнєвий розвиток** дитини. Здійснюється перехід від переважно діалогічного мовлення до розгорнутих висловлювань. У дітей з'являються такі форми діалогічного мовлення, як пояснення, міркування. У старшому дошкільному віці формується новий вид мовлення - внутрішнє мовлення, що стає засобом формування й функціонування внутрішніх розумових дій. Поява внутрішнього мовлення є ознакою розвитку в дитини словесно-логічного мислення, яке формується в практичній діяльності. Воно починає функціонувати, коли у дитини в умовах її практичної діяльності виникає проблемна ситуація, яку треба осмислити. У цих випадках внутрішнє мовлення виконує функції планування, обмірковування того, що треба зробити.

Провідним типом спілкування виступає спілкування з однолітками, вони є ініціаторами встановлення мовленнєвих контактів з іншими дітьми, діалогічні форми спілкування все більше замінюються монологіями. Відтепер дітям стає доступне планування своєї мовленнєвої діяльності.

Уява старших дошкільників набуває творчого характеру. Дитина здатна уявити проміжні етапи та кінцевий результат власної діяльності. Наприкінці дошкільного віку вона розрізняє уявне, вигадане і справжнє, фантастичне і реальне. Завдяки цьому можна говорити про розвиток не лише репродуктивної уяви, а й про зародження її творчих форм. У зв'язку з формуванням внутрішнього світу дитини, образу її “Я” з'являється особливий вид уяви - мрія, що знаходить свій прояв у створенні образів бажаного майбутнього.

У дошкільників починає формуватися довільна увага. Дитина вже здатна виокремлювати об'єкти, які відповідають потребам її діяльності, виконуваним завданням, і спеціально на них зосереджуватися. Старший дошкільник повторює словесні вказівки, щоб повніше зорієнтувати свою увагу. Значно зростає стійкість уваги. Зростання стійкості уваги проявляється у збільшенні тривалості ігор. Разом зі зростанням стійкості збільшується й обсяг мимовільної та довільної уваги.

Емоції дітей цього віку стриманіші. Діти вчаться приховувати страх, агресію, сльози, стають менш образливими. Засвоюють мову жестів, міміку, пози, інтонації голосу. Відбувається подальша диференціація почуттів: гордість, жалість, ревності, заздрощі. Урізноманітнюються прояви почуття власної гідності.

Воля. У п'ять років діти можуть обмежувати свої бажання, правильно оцінювати результати своїх дій. Контроль власної поведінки стає тривалішим та стійкішим. Формуються елементи

самоконтролю. У Дошкільника виникає здатність переборювати у процесі виконання завдань вплив привабливих об'єктів. Так виявляється волюва властивість - встояти перед спокусою.

Зростає критичність дитячої оцінки. Однак самооцінка залишається завищеною, і це є нормальним проявом психічного розвитку дитини.

У цей період формуються почуття справедливості, адекватне переживання успіху або невдачі, колективізм, дисциплінованість, стриманість, відповідальність.

Психічні процеси і виявляються, і формуються у різних специфічно Дитячих видах діяльності. Провідною залишається гра, але її зміст Набуває дедалі більшої інтелектуальності, відповідає рівню розумового Розвитку старших дошкільників. Серед ігрових мотивів значне місце посідають пізнавальні інтереси, потреба порівняти себе з однолітками, співпраця з ними тощо.

Звичною для дітей є побутова праця. Більшість старших дошкільників починає усвідомлювати суспільну користь своєї праці як допомогу дорослим чи іншим дітям. Формується вибіркоче оцінне ставлення дитини до тих видів діяльності, в яких вона найшвидше досягне успіхів, тобто до тих, що є суб'єктивно значущими.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ” **ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК**

➤ **Вікові можливості дитини**

Старший дошкільник усвідомлює, що рухова активність, виконання гартувальних процедур, дотримання правил особистої гігієни та вживання здорової їжі впливають на збереження здоров'я. У дитини сформовано уявлення про потребу використання сезонного одягу. Дошкільник знає про оздоровчу спрямованість побуту українського народу; про те, що негативні емоції впливають на здоров'я.

Спостерігається статева диференціація у виборі рухів: хлопчики віддають перевагу швидкісно-силовим вправам (стрибкам, метанню, бігу), а дівчата - вправам, що вимагають координації рухів, чіткості виконання (вправам на рівновагу, стрибкам на скакалці, “класикам”). Проте силові показники дітей обох статей можуть бути рівними.

У дошкільника сформовано уявлення про потребу використання сезонного одягу. Діти знають оздоровчу спрямованість побуту українського народу; про те, що негативні емоції впливають на здоров'я людини. Дошкільник усвідомлює, що рухова активність, виконання загартувальних процедур, дотримання правил особистої гігієни та вживання здорової їжі впливають на збереження здоров'я.

➤ **Освітні завдання**

- Зміцнювати і загартувати організм дитини, формувати правильну постанову.
- Закріплювати знання про оздоровчі властивості української національної обрядової їжі та оздоровчу спрямованість побуту українського народу.
- Вчити адекватно реагувати на різні життєві ситуації, стримувати негативні емоції.

Виховувати у дітей звичку до щоденного виконання ранкової гімнастики та гігієнічної гімнастики після денного сну (тривалість 8-12 хв).

Звертати особливу увагу на формування постави, зміцнення стопи. Стежити за правильністю дихання дітей.

Загальна тривалість занять із фізкультури - 30-35 хв. Проводити заняття в легкому натуральному одязі. Двічі на тиждень проводити заняття фізичними вправами під час прогулянки, двічі на тиждень - у залі (на повітрі), за розкладом один раз - дитячий туризм (до 30-35 хв в одну сторону), з активним відпочинком між переходами (виконання основних рухів і проведення рухливих ігор) - за сприятливих погодних умов.

Раз на місяць проводити День здоров'я, двічі-тричі на місяць - фізкультурні розваги тривалістю 35-40 хв. Проводити тиждень здоров'я.

Привчати гратися у природних умовах з використанням особливостей погоди в різні пори року; застосовувати набуті рухові навички в різних ситуаціях, долати різноманітні природні перешкоди.

Проводити в ході організованої навчально-пізнавальної діяльності на 10-12 хвилині від початку заняття фізкультурну хвилинку, якщо діти перебувають тривалий час у статичному положенні. Організовувати між малорухомими заняттями фізкультурні паузи (динамічні перерви) тривалістю 5-10 хв.

➤ **Загартувальні процедури**

Продовжувати здійснювати комплекс загартувальних заходів. У приміщенні групової кімнати систематичним провітрюванням підтримувати температуру +19-20 °С.

Забезпечити щоденне достатнє перебування дітей на повітрі та відповідність їхнього одягу погоді.

Під час проведення загартування здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховувати стан їхнього здоров'я, ступінь звикання до впливу загартувальних заходів.

Сонячні ванни проводити в умовах розсіяного світла (під навісом) при температурі повітря не нижче +18 °С і не вище +30 °С через 1 годину після прийому їжі. Після сонячної ванни провести водні процедури (купання, душ). Початкова тривалість перебування на сонці 3-5 хв. Поступово збільшувати тривалість процедури на 3-5 хв, доводячи до 1 год. Після сонячної ванни прийняти душ або скупатися в басейні.

Продовжувати проводити місцеві та загальні водні процедури: вологе обтирання, обливання ніг, тіла, приймання душу з температурою води +36-37 °С. Тривалість процедури становить 0,5-1 хв зі збільшенням до 2 хв через 3-4 тижні. Під час обливання всього тіла у весняно-літній період початкова температура води - +34-35 °С, кінцева - +22-24 °С.

літній період продовжувати купання дітей у відкритих водоймах, багнах. Тривалість купання збільшити до 10-12 хв.

Проводити загартування дітей з допомогою контрастного душу з податковою температурою води +38-39 °С тривалістю 1-2 хв, збільшуючи напір холодної води та знижуючи температуру води до +24-22 °С (0,5 хв).

Проводити полоскання горла холодною водою з сіллю з температурою води +25-27 °С.

Проводити ходіння босоніж по камінцях, доріжці з нашитими паличками, “доріжці здоров'я”; масажувати стопи ніг масажером. Використовувати контрастні ванни для стоп ніг, тривалості у теплій воді - 30 с, потім у холодній - 15 с.

➤ **Статева ідентифікація та диференціація**

Підтримувати позитивне ставлення дітей до власної статі.

Сприяти набуттю дітьми культури взаємин між статями, засвоєнню моральних норм так, щоб вони стали їхніми внутрішніми переконаннями. Виховувати повагу до представників протилежної статі. Вчити враховувати специфічність тендерних особливостей під час спільної діяльності. Формувати в дітей загальноприйняті риси хлопчиків і дівчаток та індивідуальні, ті, в яких виявляється неповторність та індивідуальність особистості, через створення проблемних ситуацій, близьких життєвому досвідові дітей, театралізованих ситуацій, формувати уявлення про те, якими мають бути чоловік і жінка.

➤ **Емоційний комфорт**

Учити адекватно реагувати на різні життєві ситуації, стримувати негативні емоції, які впливають на психічний розвиток, нервову систему. Сприяти прояву почуття щирості, приязності, співчуття.

Закріплювати уявлення про дружні стосунки, взаємоповагу між дітьми як основу духовного здоров'я.

Давати знання про поведінку дітей у дитсадку, на вулиці, в лікарні, крамниці, транспорті. Формувати переконання, що гарна поведінка забезпечує радісне життя, формує соціальне здоров'я.

Учити під час ігор дотримувати способів рольової поведінки, норм та етикету спілкування; розуміти, що у грі формуються всі позитивні риси характеру.

Приділяти увагу збалансованості фондів “хочу”, “можу” та “треба”, розвитку здатності поводитися совісно.

Формувати у дитини свідоме ставлення до життя як найвищої людської цінності та здорового способу життя як чинника збереження та зміцнення здоров'я, вчити турбуватися про збереження здоров'я.

➤ **Народні джерела оздоровлення**

Закріплювати знання дітей про оздоровчу спрямованість побуту українського народу: облаштування хати, посуд, одяг, українські страви - запорука здоров'я.

Формувати знання про широке використання українцями природних чинників у оздоровчому світосприйнятті. Давати знання про народну фітотерапію.

Розповідати про українську національну кухню та її вплив на здоров'я, символічну силу хліба, паски, крашанок.

Використовувати усну народну творчість, яка оспівує красу, здоров'я, витривалість, виховує бажання бачити прекрасне, берегти цінний скарб - здоров'я, природу, навколишній світ.

➤ **Здоров'я та природа**

Вчити розуміти значення природи в житті людей, їхньому фізичному, психічному та духовному здоров'ю.

У процесі спостережень за об'єктами та явищами природи підводити дітей до елементарних висновків про їх вплив на настрій, самопочуття, емоції (радість, милосердя, доброта).

Через дослідження вчити робити висновки про вплив кольору, форми, звуків, запахів на самопочуття: спокійне сприйняття природи дарує позитивні емоції. Продовжувати ознайомлювати дітей із тим, як явища природи, її об'єкти, живий світ впливають на стан органів і систем людського організму.

Розширювати знання дітей про лікарські рослини та методи їх застосування, вчити застосовувати їх на практиці.

Формувати уявлення про вплив пір року, погоди, температури на здоров'я людини. Вчити розуміти залежність людей від стану погоди. Вчити дітей встановлювати взаємозалежність між самопочуттям і такими змінами.

Пояснювати про відповідність одягу та взуття певній погоді й порі року. Закріплювати з дітьми елементарні правила поведінки під час відпочинку в лісі, біля водойм. Формувати поняття про відпочинок як один із чинників зміцнення здоров'я.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- прагне до легкості в ходьбі й бігові, під час бігу енергійно відштовхується від опори, збільшує довжину кроку, бігає з різною швидкістю, поєднує біг із подоланням перешкод;
- стрибає у висоту та довжину з розбігу, правильно розбігається;
- уміє підкидати та ловити м'яч однією рукою, відбиває м'яч від підлоги, стіни, поєднує мах з енергійним кидком предмета;
- лазить по гімнастичній стінці (драбині) різними способами, оволодіває лазінням по канату довільним способом; успішно пролізає в обруч прямо, лівим та правим боком, підлізає під дугу, перелазить через лаву (колоду) довільним способом;
- уміє кататися на велосипеді, плаває довільним способом, знає опрощені правила ігор спортивного характеру (бадмінтон, теніс, футбол, хокей, баскетбол).

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина старшого дошкільного віку знайома з правилами дорожнього руху, знає деякі дорожні знаки і їх призначення. Вона компетентна у правилах пожежної безпеки: знає про причини виникнення пожежі, елементарні дії під час рятування; про працю пожежників. Розуміє небезпеку, яку можуть спричинити гострі, різучі, вибухонебезпечні предмети, ліки, хімічні речовини. Дитина знає, що не можна їсти невідомі рослини, ягоди, гриби, бо вони можуть бути небезпечними для здоров'я. Дошкільник уміє безпечно поводитися біля водойми, зі своїми та чужими тваринами. Старший дошкільник комунікабельний, уміє налагоджувати дружні взаємини з дітьми; знає, що негативні емоції шкодять здоров'ю, тому намагається їх уникати і не провокувати інших дітей. Дитина обережно поводить з незнайомцями, бо знає, що вони можуть бути загрозою для здоров'я дитини.

➤ **Освітні завдання**

- Продовжувати ознайомлювати з правилами пожежної безпеки та дорожнього руху.
- Формувати знання про безпечне поведіння на природі.
- Формувати вміння обережного поведіння в побуті та надання першої допомоги у разі травми.
- Закріплювати правила поведіння з чужими людьми.
- Формувати знання про стихійні явища, характерні ознаки, негативні наслідки та безпечне поведіння під час їх виникнення.

➤ **Пожежна безпека**

Закріплювати з дітьми правила пожежної безпеки.

Розповідати дітям, що джерелом вогню можуть бути запалений сірник, запалений папір, газова плита. Ознайомлювати з ознаками пожежі та засобами гасіння (вода, пісок, ковдра, вогнегасник).

Вчити дітей знаходити вихід із ситуації в разі пожежі: якщо у приміщенні з'явилося багато диму, треба добиратися до виходу поповзом; якщо у приміщенні є менші діти, треба негайно вивести їх на вулицю; не гаючи часу, повідомити про пожежу когось із сусідів або інших дорослих. Дитина має сама вміти викликати пожежників: набирати номер "101" та повідомляти місце пожежі (назвати своє ім'я, прізвище, вулицю, номер будинку і квартири або іншого об'єкта).

Продовжувати ознайомлювати дітей із професією пожежників.

➤ **Правила дорожнього руху**

Закріплювати знання про облаштування проїжджої частини вулиці.

Продовжувати ознайомлювати з правилами дорожнього руху: ходити тільки по тротуару і пішохідних доріжках або за сигналом регулювальника, йти на зелене світло; стояти, коли горить червоне й жовте світло.

Ознайомити з правилами безпеки руху під час їзди на велосипеді: їздити по велосипедних доріжках по правій стороні з шоломом на голові, правильно подавати сигнали при повороті, гальмуванні, зупинці (витягнута ліва рука вліво означає поворот ліворуч, витягнута вправо права рука - поворот праворуч, опущена або піднята вгору вертикально ліва рука означає зупинку), виконувати всі вимоги правил дорожнього руху. Вчити правильно одягати шолом, знати, що його слід носити горизонтально, шолом не повинен заважати огляду дороги, перевіряти надійність фіксації застібок ремінців. Ознайомлювати із заборонами під час руху на велосипеді; не їздити смугами зустрічного руху, не відривати руки від керма, не знімати ноги з педалей, не їздити по дорозі, де рухається транспорт.

Вчити дотримуватися правил поведінки у транспорті. Мати уявлення про роботу ДПС (Дорожньо-патрульної служби).

➤ **Безпека в побуті**

Закріплювати правила поводження з незнайомими предметами та речовинами.

Формувати навички користування гострими та ріжучими предметами (швейне обладнання, столові прибори); вміння користуватися скляним посудом і крихкими предметами. Формувати навички безпечної поведінки з водою: окріп, гаряча пара - причина опіків; брудна вода - причина отруєння чи хвороби.

Учити обережно поводитися з гарячими предметами та рідинами.

Закріплювати знання про небезпеку вибухонебезпечних предметів (петард тощо).

➤ **Поведінка з незнайомими людьми**

Формувати вміння дотримуватися правил безпечного поводження з незнайомими людьми (не відчиняти двері незнайомцям, не заходити із ними у ліфт; відмовлятися від небезпечних пропозицій).

➤ **Безпека у природі**

Сприяти засвоєнню правил поведінки біля водойми в різні пори року.

Учити вибирати безпечні місця для ігор; дотримуватися правил поводження у воді та перебування на повітрі, під прямими сонячними променями.

Закріплювати знання про отруйні речовини, гриби, ягоди, які небезпечні для здоров'я. Не можна їсти незрілі плоди, бо це може спричинити отруєння.

Вчити правила поведінки із тваринами, пояснити, як надавати першу допомогу при укусах комах.

Учити, як правильно поводитися, коли загубився.

ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБИ

➤ **Вікові можливості дитини**

Знає основні чинники здоров'я: настрій, довкілля, природа, погода, сезонність, харчування, побут. У дитини сформовані знання про хвору і здорову людину, можливі причини захворювань. Дитина може допомогти дорослим у разі хвороби (дати термометр, зробити компрес, викликати швидку допомогу).

Старший дошкільник знає основні чинники здоров'я: настрій, довкілля, природа, сезонність, харчування, побут. У дитини сформовані знання про здорову і хвору людину, можливі причини захворювань. Дитина може допомогти дорослому у разі його хвороби (дати термометр, зробити компрес, викликати швидку допомогу).

➤ **Освітні завдання**

- Розширювати уявлення дітей про призначення і дію органів і систем організму людини й умови їх нормального функціонування.

- Закріплювати поняття про способи зміцнення здоров'я.

- Вчити дотримуватися чіткого розпорядку дня.

Ознайомлювати дітей із головними чинниками здоров'я людини, що поліпшують (або погіршують) його: настрій, довкілля, природа, погода, сезонність, побут.

Давати знання про складники здорового способу життя та їх значення для здоров'я: корисність праці, рухів, здорового харчування, злагоди в родині, небезпека від тютюнопаління та алкоголю.

Поглиблювати знання про можливі причини захворювань: людина легко одягається взимку, п'є надто холодну воду, не миє рук, не дотримується правил безпечної поведінки.

Розповідати дітям про небезпеку, яка може загрожувати людині: переохолодження, перегрів організму, травми, харчові отруєння. Формувати ціннісне ставлення до свого життя і здоров'я.

Давати поняття про те, що людина швидше одужує, коли лікується за порадами лікарів, п'є настої з трав, робить належні процедури (прикладання гірчичників, промивання горла, компреси); у цьому їй допомагають рідні.

Формувати у дітей практичні вміння та навички допомоги дорослим: викликати "швидку допомогу", напоїти відваром із трав, дати термометр, води, допомогти зробити компрес тощо.

Виховувати бажання бути турботливим, співчутливим до людей, особливо до хворих, немічних.

Розширювати, уточнювати й систематизувати прості уявлення та елементарні знання дітей про їхнє тіло: його частини, функції різних органів, системи організму та їх вплив на фізичне і психічне здоров'я. Доповнювати знання дітей про очі (як ми бачимо), вуха (як ми чуємо), органи руху (руки, ноги, хребет), рот і ротову порожнину, серце. Формувати нові знання про кістки, м'язи, суглоби. Давати уявлення про їх роль для розвитку та росту тіла, формування та зміцнення фізичного здоров'я. Вчити пов'язувати ці знання зі своєю руховою діяльністю.

➤ **Розпорядок дня**

Домагатися розуміння дітьми важливості для здоров'я дотримання режиму сну, ігор, праці, харчування.

➤ **Харчування**

Ознайомлювати з поняттям "культура споживання їжі", виробляти вміння правильно користуватися столовими приборами.

Пояснювати залежність стану здоров'я від продуктів харчування, користь овочів і фруктів для організму.

➤ **Рухова активність**

Розвивати фізичні якості: швидкість, спритність, загальну витривалість, силу, гнучкість, рівновагу тощо. Домагатися усвідомлення важливості для організму якісного виконання фізичних вправ.

➤ **Профілактичні заходи**

Привчати самостійно виконувати вправи ранкової гімнастики, за-гартувальні процедури, виробляти стійку звичку та потребу щодо цього. Допомогати оволодівати елементарними навичками точкового масажу. Формувати поняття про вплив санітарного стану приміщення на здоров'я (пил, бруд, несвіже повітря, сміття, відсутність зелені сприяють розмноженню мікробів, які викликають різноманітні захворювання). Вчити брати посильну участь у профілактиці захворювань (прибирання приміщень, іграшок, ігрового майданчику).

ГІГІЄНА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина старшого дошкільного віку правильно називає частини тіла та органи чуття. Дотримується правил особистої гігієни та культури споживання їжі. Проте не ввійшло у звичку щоденне чищення зубів, промивання рота після їжі.

➤ **Освітні завдання**

- Удосконалювати навички особистої гігієни та навички самообслуговування.
- Формувати усвідомлення важливості дбайливого ставлення до свого тіла.
- Вчити дотримуватися гігієни тіла, одягу, взуття, білизни.
- Продовжувати вчити дотримуватися культури споживання їжі.

Продовжувати формувати культурно-гігієнічні навички щодо догляду за тілом та окремими його частинами: обличчям, руками, ногами, волоссям, нігтями, вухами, ротовою порожниною, органами виділення.

Виробляти навички щоденного чищення зубів, промивання рота після споживання їжі.

Формувати усвідомлення важливості дбайливого ставлення до свого тіла.

Поглиблювати знання дітей про предмети особистої гігієни (зубна щітка, гребінець, носовичок, рушник), їх використання та утримання в чистоті. Вчити дотримуватися гігієни тіла, одягу, взуття, білизни. Привчати хлопчиків і дівчаток до гігієни статевих органів. Розвивати самоконтроль під час виконання правил і навичок особистої гігієни.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ТА САМОРЕГУЛЯЦІЯ

➤ Вікові можливості дитини

До п'яти років у дитини добре розвинені великі м'язи тулуба й кінцівок, але, як і раніше, кволими залишаються дрібні м'язи, особливо рук. Тому діти відносно легко засвоюють завдання з ходьби, бігу, стрибків, але певні труднощі виникають під час виконання вправ, пов'язаних із роботою дрібних м'язів.

У п'ятирічному віці встановлюється властива дорослій людині координація рухів різних м'язових груп. Діти починають розуміти залежність результату від якості виконання структурних елементів руху. За рахунок розвитку фізичних здібностей у рухах з'являється легкість та узгодженість.

Поряд з тим деякі деталі техніки ще погано засвоєні (не у всіх дітей енергійні рухи зігнутими у ліктях руками, стегно ноги недостатньо виносяться вперед-угору). Перед дитиною старшого дошкільного віку під час виконання вправ з лазіння та повзання ставлять підвищені вимоги: просуватись приставним кроком з одного прольоту гімнастичної стінки до іншого, лазити перемінним кроком з правильною координацією рук і ніг. У цьому віці дитину вчать лазінню по канату. Вправи з метання предметів значно ускладнюються. Діти повинні оволодіти навичками кидання й ловіння м'яча долонею на місці та в русі. Проте часто трапляються помилки, пов'язані з неправильним вихідним положенням ніг. У старшому дошкільному віці дитина оволодіває навичками виконання вправ та ігор спортивного характеру.

➤ Освітні завдання

- Вправляти дітей у різних видах рухів, добиватися усвідомленого засвоєння і чіткого виконання їх.

- Сприяти розвитку фізичних якостей.

- Формувати навичку під час виконання основних рухів зберігати правильну поставу.

Вчити виконувати вправи з різних вихідних положень (стоячи, сидячи, лежачи) з використанням обручів, палиць, скакалок, м'ячів та інших предметів.

Вправи для рук і плечового пояса. Закріплювати вміння набувати різних вихідних положень: руки перед грудьми, руки до плечей (лікть опущені, лікті в сторони); з першого положення розводити руки в сторони, випрямляти вперед, розгинаючи в ліктях; з другого - піднімати руки, розводити в сторони долонями вгору; з положення "руки за голову" розводити руки в сторони, піднімати вгору. Вчити піднімати руки вперед - угору зі зчепленими в "замок" пальцями (кисті повертати всередину тильним боком); обидві руки вгору - назад по черзі й одночасно. Формувати вміння піднімати й опускати кисті, стискати й розтискати пальці.

Вправи для тулуба. Вчити, притиснувшись спиною до гімнастичної стінки, взятися руками за рейку (на рівні стегон), по черзі піднімати зігнуті та прямі ноги; стоячи обличчям до гімнастичної стінки, взятися руками за рейку на рівні пояса, нахилитися уперед, вигинаючись. Формувати вміння повертатися, розводячи руки в сторони, з положення перед грудьми, за голову; нахилитися уперед, намагаючись торкнутися до підлоги долонями, піднімати за спиною зчеплені руки; тримаючи руки вгорі, нахилитися в сторони; прийняти упор присівши, переходити в упор присівши на одній нозі, відводячи другу в сторону; стоячи на колінах, сідати на підлогу праворуч і ліворуч від колін; лежачи на спині, схрещувати ноги; підтягувати голову, ноги до грудей - групуватися; лежачи на животі, впираючись руками, випрямляти їх, трохи піднімаючи голову та плечі; підтягуватися на руках по гімнастичній лаві.

Вправи для ніг. Вчити переступати на місці, не відриваючи носочків від опори. Вчити присідати кілька разів поспіль, з кожним разом нижче, піднімати пряму ногу вперед махом; робити випад уперед, у сторону, тримаючи руки на поясі, виконуючи руками рухи вперед, у сторону, вгору; захоплювати предмети пальцями ніг, трохи піднімати й опускати, перекладати або пересувати їх з місця на місце; переступати приставними кроками в сторону на п'ятах, спираючись носками ніг на палицю, канат.

Танцювальні вправи. Закріплювати вміння починати та закінчувати Рухи відповідно до музичної фрази; виконувати приставні кроки з присіданням, крок галопу; змінювати характер рухів на швидкий, пошвавлений, точно виконувати ритмічний малюнок; чергувати простий і Дрібний кроки, виконувати перешиккування в колі; розходитися та сходиться парами; творчо застосовувати знайомі танцювальні дії.

Шиккування та перешиккування. Вчити самостійно шикуватися в Колону, шеренгу по одному, парами, в коло, перешиковуватися з однієї Колони у дві, три, чотири через центр двійками, трійками, четвітками; Повертатися праворуч і ліворуч; рівнятися в колону, шеренгу, по лінії, по носках. Учити вмінню розмикатися у колоні на витягнуті руки вперед у шерензі, колі - на витягнуті руки в сторони.

Ходьба. Закріплювати ходьбу на зовнішній і внутрішній сторонах стоп: напівприсідаючи, схрещеним кроком, спиною вперед, із предметом у руках (гімнастична палиця на плечах, перед грудьми

тощо), приставним кроком уперед, в сторони, назад, змінюючи положення рук (угору, вперед, у сторони тощо), з плесканням у долоні; ходити у колоні по одному та парами, зі зміною темпу; ходити із заплещеними очима (3-4 м); переступаючи через предмети, поставлені на підлогу на відстані 35-40 см.

Біг. Закріплювати біг на носочках, піднімаючи коліна; короткими й широкими кроками, із закиданням гомілки назад; із подоланням перешкод - оббігати предмети (кубики, м'ячі тощо); бігати у колоні по одному і парами, перешикуватися за певним сигналом (з бігу врозтіч у колону по одному): бігати "змієюю" між розставленими на підлозі предметами в одну лінію, не торкаючись їх; бігати наввипередки (20-25 м), з ловінням і вивертанням; котити обруч по прямій під час бігу. Вчити пробігати повільно до 500 м по пересіченій місцевості, швидко - на відстань 10 м (3-4 рази з перервами); виконувати "човниковий" біг 4-9 м на швидкість із переносом предметів; бігати у середньому темпі 30-35 с; у повільному темпі - до 2 хв.

Стрибки. Вчити стрибати, стоячи на місці (ноги навхрест, нарізно, одна нога вперед, друга назад; підстрибувати на обох ногах, намагаючись доторкнутися до предмета, підвішеного на 15-20 см вище піднятої руки дитини, поперемінно на лівій і правій нозі, з поворотом кругом у поєднанні з різними положеннями та рухами рук і ніг. Учити стрибати у висоту з розбігу 3-5 м з глибоким присіданням; зістрибувати з висоти 25-30; 35-40 см у зазначене місце, яке розташоване на відстані 50 см від місця відштовхування; перестрибувати на обох ногах 5-6 предметів (висота 15-20 см) через лінії; стрибати на одній нозі, просуваючись вперед; стрибати у довжину з місця (відстань 85-100 см) у висоту (35-40 см) із розбігу 6-8 м; стрибати у довжину (на 140-160 см) із розбігу 8 м.

Вчити застрибувати на предмети: куб, колоду, пеньок (висота 20 см) з місця і з розбігу.

Вчити вмінню стрибати у глибину (куб, колода, пеньок висота 35-40 см) у визначене місце; через довгу та коротку скакалку впродовж 1-1,5 хв, обертаючи її вперед і назад на обох ногах та по черзі - на правій і лівій.

Кидання, ловіння, метання. Вчити вмінню підкидати м'яч угору і ловити його руками; ударяти м'ячем об підлогу, землю не менше 10 разів підряд; кидати м'яч один одному обома руками від грудей, з-за голови, знизу; з відскоком від підлоги, ловити його з різних вихідних положень (сидячи, стоячи); кидати м'яч від грудей, знизу та з-за голови обома руками у кільце, яке прикріплене на відстані 2,2 м від підлоги (землі); відбивати м'яч об землю долонею на місці та в русі.

Вчити метати м'яч, торбинку з піском (маса 200 г) правою та лівою рукою у вертикальну й горизонтальну ціль з відстані 3,5-4 м, на дальність не менш ніж 5,5-9,5 м (наприкінці року).

Формування вміння накидати кільця на стрижень кільцекиду (відстань 2-2,5; 3-3,5 м).

Повзання, лазіння. Вчити повзати по-пластунськи, з опорою на передпліччя і коліна, штовхаючи перед собою кистями рук по лаві, колоді, похилій дошці; сидячи на колоді, лаві, пересуваючись вперед за допомогою рук і ніг; повзати на грудях і животі по лаві, рухаючи кінцівками поперемінно; чергувати повзання з іншими видами рухів (ходьбою, бігом, переступанням тощо). Вчити лазінню по похилій драбині в упорі стоячи; перелізати з похилої дошки (заввишки 40 см) на гімнастичну стінку; перелізати через лаву, колоду; підлізати під дугу, мотузку, палицю, які розміщені на висоті 40-50 см; лазити по гімнастичній стінці, перелізати приставним кроком з одного прольоту стінки на інший; пролізати в обруч грудьми вперед і боком; лазити по канату довільним способом.

Рівновага. Вчити ходьби по дошці, гімнастичній лаві (завширшки 20-25 см, заввишки 30-35 см), по колоді (діаметром 20 см) прямо, правим і лівим приставним кроком, боком, тримаючи у витягнутих руках палицю, м'яч, переступаючи через палицю, мотузку (заввишки 25-30 см). Вчити ходьби та бігу по дошці, покладеній похило (завширшки 15-20 см, кут нахилу 15-20°); ходити по рейці, гімнастичній лаві, мотузці (завдовжки 8-10 м), покладеній на підлогу прямо, по колу, зигзагоподібно, з торбинкою або медицинболом (маса 500 г) на голові; стоячи на гімнастичній лаві (колоді): підніматися на носочки, повертатися навколо себе; вмінню стояти на одній нозі (друга відведена назад, руки в сторони); після бігу, стрибків присідати на носочках, руки у сторони, вгору, на поясі, робити "ластівку". Закріплювати вміння кружляти парами, тримаючись за руки.

➤ **Рухливі ігри. Народні ігри**

Продовжувати вчити чітко дотримуватися правил гри, користуватися раніше набутими вміннями та навичками, виявляти старанність і наполегливість для досягнення кращих результатів.

Заохочувати до самостійності та ініціативності в організації рухливої гри. Підтримувати бажання проводити рухливі ігри на вулиці.

Учити використовувати в ігровій діяльності народні рухливі ігри різноманітного змісту; розучувати з дітьми слова народних ігор, лічилки, пісеньки, заклички, заохочувати дотримуватися правил гри; самостійно організовувати ігри. Розвивати інтерес до усної народної творчості.

Виховувати взаємодопомогу, коректне ставлення до ровесників, співпереживання щодо невдач інших.

Тематика рухливих та народних ігор

Ігри з ходьбою, бігом, рівновагою: “Гуси-лебеді”, “Ми веселі діти”, Чия ланка швидше збереться?”, “Зроби фігуру”, “Каруселі”, “Хто Перший?”, “Пастка”, “Квач”, “Карасі і щука”, “Хитра лисиця”, “Шпаки”, “Рукавичка”, “Хлібчик”. *Народні ігри:* “Вийди, вийди, сонечко”, “Третій зайвий”, “Хустинка”, “Ми - дзвіночки”, “Довгоносий журавель”, “Птахи і зозуля”, “Коти та миші”, “Лови”, “Шевчик”, “Шкандибки”, “Овес”, “А ми просо сіяли”, “Ой жала я, жала”, “Огірочки”, “Варена рибка”, “У гусей”, “На баштані”, “Перепілка”, “Лис”.

Ігри з повзанням і лазінням: “Ведмідь і бджоли”, “Хто швидше до прапорця”, “Курочка та горошинки”. *Народні ігри:* “Плазуни”, “Хто швидше?”, “Мисливці та мавпи”.

Ігри з киданням та ловінням предметів: “Мисливці і зайці”, “Влучно цілься”, “Серсо”, “Підкинь і злови”, “Не давай м’яч”, “Кільцекид”.

Народні ігри: “Снайпери”, “Ямка”, “Цурки”, “Шпак”, “Млин”, “Пекар”, “М’яч у повітрі”, “Квач із м’ячем”, “Котилася бочка”.

Народні ігри зі стрибками: “На чім стоїш?”, “Не боюся”, “Стрибуни”, “Чижик у клітці”, “Вовк у рові”, “Білочка”, “Жаби і чапля”, “Зайчик і кульбаби”, “Бій півнів”.

Народні ігри на орієнтування у просторі: “Горюдуб”, “Піжмурки”, “Дід Панас”, “Довгоносий журавель”, “Чий вінок найліпший?”, “Відгадай, чий голосок”, “Бондар”.

➤ **Ігри спортивного характеру**

Бадмінтон. Учити правильно тримати ракетку; підбивати волан угору лицевою і тильною частинами ракетки (до 10-15 разів). Учити виконувати удари ракеткою знизу, збоку, спрямовуючи волан у певну сторону; уникати перехрещення ніг під час переміщення в лівий або правий бік.

Скраклі. Вчити кидати бучку збоку плечовим та ліктювим способом, приймати правильне вихідне положення. Знати 3-4 фігури; вибивати скраклі з кону (6 м) і напівкону (3 м).

Баскетбол. Вчити пересуватися по майданчику приставним кроком лівим та правим боком, спиною вперед у різному темпі; передавати м’яч партнерові обома руками від грудей, однією рукою від плеча; ловити м’яч, який летить на різній висоті; вести м’яч правою та лівою рукою з відскоком від землі (підлоги); кидати м’яч у кошик обома руками від грудей, з-за голови та однією рукою від плеча; грати у баскетбол за спрощеними правилами.

Футбол. Учити виконувати удари по м’ячу з місця та розбігу; вести м’яч правою та лівою ногою; зупинити м’яч, який котиться, підошвою або внутрішньою стороною стопи, відбивати його у зворотному напрямку, обводити м’яч навколо предметів, “змійкою”, вести м’яч 5-8 м; ударяти м’ячем об стійку кілька разів поспіль; передавати м’яч ногою один одному в парах (відстань 3-4 м); влучати м’ячем у предмети (булава, кеглі), забивати м’яч у ворота; грати в футбол за спрощеними правилами.

Ігрові вправи: “Влучи у ворота”, “Влучи в кеглю”, “Проведи м’яч”, “М’яч у стінку”, “Точний пас”, “Гол у ворота”.

Хокей. Вчити прокочувати маленький м’яч (шайбу) ключкою один одному в парах у заданому напрямку, закидати його у ворота; вести шайбу ключкою; грати у хокей м’ячем на траві (у теплий період року) та шайбою без ковзанів (узимку) за спрощеними правилами.

Ігрові вправи: “Закинь шайбу у ворота”, “Збий скраклі”, “Естафета з м’ячем (шайбою)”.

➤ **Вправи спортивного характеру**

Катання на санках. Закріплювати вміння кататися з гірки по одному, по двоє; катати на рівному місці один одного. Вчити гальмувати під час руху опусканням п’ят і натягуючи мотузку; відхиленням тулуба назад. Загальна тривалість катання - 45-60 хв. Під час катання на санках по рівній місцевості влаштовувати змагання між окремими підгрупами (командами); катаючись на санках з гірок, виконувати ігрові завдання (“Хто далі проїде”, “Підніми предмет”, “Хто більше збере прапорців” тощо).

Ходьба на лижах. Продовжувати вчити ходьби на лижах під час денної прогулянки тривалістю 40 хв. Вчити виконувати “ковзний крок”, ходити на лижах з палицями, підніматись на гірку способами “ступаючий крок”, “ялинка”, “напів’ялинка”, гальмувати “плугом” та “напівплугом”.

Ігри: “Ширше крок”, “Пройди у ворітця”, “Пройди і не зачепи”, “Хто швидше”, “Підніми”, “Влучи в ціль” тощо.

Катання на ковзанах. Вчити кататись на ковзанах невеликими групами 6-8 дітей. Тривалість катання при засвоєнні руху 30-40 хв з короткочасними перевагами (3-5 хв) для відпочинку. Вчити дітей ковзанню по прямій по черзі на правій і лівій нозі у різному темпі, виконувати повороти у русі та

гальмування.

Катання на велосипеді. Навчати кататися на двоколісному велосипеді по прямій, по колу зі зміною темпу, по рівній доріжці, виконувати повороти праворуч, ліворуч. При оволодінні технікою їзди тривалість катання становить 10-15 хв.

Катання на самокатах, спортролерах. Вчити кататися на самокатах і спортролерах на правій і лівій нозі, по прямій, по колу, з поворотами, зупинятися у зазначеному місці за сигналом; дотримуючись правил вуличного руху та інтервалу. Тривалість їзди - 10-12 хв.

Плавання. Закріплювати вміння ходити та бігати по дну басейну, допомагаючи гребковими рухами рук, як під час плавання “брасом”; вистрибувати, відштовхуючись долонями від води якомога вище, та падати у воду; занурюватися з головою, затримуючи дихання, відкриваючи ^опі, збирати предмети, які знаходяться на дні басейну. Вчити плавати технікою “кроль” без винесення рук з води.

Учити чергувати повний вдих над поверхнею води з інтенсивним видихом у воду (8-10 разів); виконувати видих у воду під час ковзання на грудях. Виконувати вправи: “Поплавок”, “Медуза”; ковзати самостійно на грудях з дошкою в руках та на спині.

➤ **Вправи для оволодіння плаванням способом “брас”**

Спираючись руками об дно на мілкому місці або тримаючись за поручень басейну, лягти на груди, підняти тулуб і ноги до поверхні води, зробити вдих і опустити обличчя у воду, затримуючи дихання і лічачи до 5. У цьому самому положенні чергувати вдих із видихом у воду; виконувати рухи ногами як під час плавання “брасом”, поєднуючи їх із видихом у воду. Плавання “брасом” за допомогою рухів руками у поєднанні з диханням. Вдих - на початку гребка. Закінчуючи гребок, видих у воду. Вдих швидкий, видих - повільний, очі відкриті.

Ігри у воді: “Фонтан”, “Море хвилюється”, “Потяг у тунелі”, “Сом у сітці”, “Гойдалка”, “Рибалки”.

Заняття з плавання проводити двічі на тиждень у підгрупах по 10-12 дітей, тривалістю до 30-40 хв.

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ"**

- дотримується правил безпечного загартування організму повітрям, водою та сонцем;
- виконує правила особистої гігієни, усвідомлює потребу дотримання режиму харчування, активної діяльності та відпочинку, знає основні ознаки здоров'я;
- володіє навичками основних рухів (ходьба, біг, стрибки, лазіння, повзання, рівновага, метання, кидання); уміє доцільно їх використовувати в разі потреби;
- виявляє інтерес до вправ з елементами спорту, самостійно їздить на велосипеді, спортроликах, самокаті, санчатах, лижах, ковзанах, роликкових ковзанах;
- дотримується правил в іграх спортивного характеру (бадмінтон, городки, баскетбол, футбол, хокей);
- розрізняє хвору та здорову людину та розуміє причини захворювань;
- має уявлення про складники здорового способу життя та їх значення для здоров'я;
- усвідомлює можливі чинники загрози здоров'ю людини;
- володіє елементарними навичками допомоги дорослим, які захворіли;
- розуміє корисність споживання овочів і фруктів для організму;
- усвідомлює необхідність дотримання профілактичних заходів, має поняття про вплив санітарного стану приміщення на здоров'я;
- розуміє, що негативні емоції негативно впливають як на власне здоров'я, так і на здоров'я довколишніх;
- розуміє оздоровчу спрямованість побуту українського народу, знає страви української національної кухні та їх вплив на здоров'я;
- знає деякі лікарські рослини та методи їх застосування;
- розуміє, що відпочинок на природі є фактором зміцнення здоров'я;
- уміє запобігати виникненню пожежі, знає правила пожежної безпеки вдома, вміє діяти при виникненні пожежі та знає про роботу рятувальників;
- уміє використовувати елементарні засоби гасіння вогню, користуватися телефоном для виклику рятувальних служб;
- має уявлення про частини вулиці, орієнтується за світлофором та деякими дорожніми знаками;
- дотримується правил поведінки у транспорті, а також як поводитися, якщо заблукав у незнайомому місці;

- відрізняє найвідоміші отруйні гриби від їстівних, керується правилами поведінки щодо обережного поводження з домашніми та безпритульними тваринами;
- має уявлення про безпеку та захист від комах, знає про поведінку в лісі, в полі, біля водойми в різні пори року;
- уміє користуватися ножом, ножицями, голкою, виделкою, іншими гострими та ріжучими предметами;
- усвідомлює про наслідки неправильного використання ліків та про можливі ртутні ураження при пошкодженні колби термометра;
- усвідомлює про безпеку неправильного користування електричними та газовими приладами;
- має уявлення про поведінку під час стихійного лиха (ураган, гроза, злива, повінь, землетрус).

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА В СОЦІУМІ” **ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ**

➤ **Вікові можливості дитини**

У старшому дошкільному віці відбувається поступовий перехід від сприймання змісту окремих вчинків (добре - погано) до узагальнених понять про гарну поведінку. В цьому віці дитина вже в змозі оцінювати поведінку свою і поведінку довколишніх.

Дошкільник потребує не лише доброзичливої уваги з боку дорослого, а й співпраці з ним, взаєморозуміння, визнання дорослим його чеснот і Досягнень. На кінець старшого дошкільного віку виникає усвідомлення свого соціального “Я”. Дитина усвідомлює ставлення до себе різних людей, Домагається визнання значущими для неї людей, схильна до прояву самоповаги. Старший дошкільник має уявлення про авторитет. Дитина прагне бути учасником дитячого товариства, посісти в ньому певне місце, вона володіє комунікативними вміннями, гнучкіше використовує їх у спільній Діяльності, поводить себе самостійніше, диференціює свої чесноти і вади, вміє налагоджувати контакти з однолітками, товаришує з певним колом дітей. Крім дружніх стосунків з окремими дітьми, виникають найпростіші форми групової солідарності. Дитина намагається порозумітися у конфліктних ситуаціях, зіставляє позицію однолітка з власного та прагне їх узгодити, диференціює соціально схвалювану та несхвалювану поведінку, може вчинити по совісті, діяти справедливо. Вміє довести правоту, відстояти власну гідність, орієнтується у власних чеснотах і вадах. У дитини з’являються такі риси, як дисциплінованість, стриманість, здатність обмежити свої бажання, стає зрозумілою необхідність дотримання правил поведінки. Поступово відбувається диференціювання таких моральних понять, як “доброта”, “чуйність”, “справедливість”, “дружба”, “чесність”, “товариськість” тощо.

У старшому дошкільному віці моральні почуття та знання пов’язують із почуттям обов’язку. Виникають “внутрішні моральні інстанції” - прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі, а тому, що це приємно для себе й для інших.

➤ **Освітні завдання**

- Збагачувати знання дітей про пріоритети загальнолюдських цінностей: справедливість, чесність, доброту, повагу тощо.
- Створювати сприятливі умови для становлення соціальної компетентності дитини, розвивати в неї соціальні емоції (співчуття, бажання допомогти), обстоювати власні інтереси.
- Збагачувати досвід спілкування з людьми різного віку, статі; виховувати повагу до рідних та довколишніх людей.
- Розширювати уявлення дошкільника про авторитет та людські чесноти; вчити розуміти інших та враховувати чужу думку.
- Виховувати культуру діяльності: вміння планувати, організовувати гру, заняття, свою працю, прагнення досягати позитивного результату в індивідуальній і спільній діяльності.
- Виховувати культуру поведінки в громадських місцях.
- Формувати почуття гумору.
- Формувати узагальнене поняття “культура людини”.

➤ **Духовне виховання**

Сприятливі засвоєнню уявлень про духовний ідеал людини, збагаченню власного емоційного досвіду та виробленню певного ставлення до самого себе. Давати уявлення про те, що народ засуджує негативні вчинки людей, називаючи це словом “гріх”; “грішити” - порушувати норми співжиття; робити що-небудь всупереч власній совісті. Вчити поводитися відповідно до норм моралі, давати оцінку

власним негативним вчинкам, формувати негативне ставлення до поганих вчинків.

Учити дітей споконвічних правил: не можна не слухати батьків, старших людей, обманювати їх, глумитися над старістю, глузувати з калік, знущатися з тварин, лицемірити, ображати інших, підлабузнюватися, брати чужі речі без дозволу, бути байдужим до чужого горя. Формувати уявлення про духовні норми взаємин між людьми: доброзичливість, чесність, справедливість, повагу, відповідальність, співчуття. Розвивати вміння ставити себе на місце інших людей, не висловлювати негативних суджень на адресу ровесників та менших дітей; бачити у дітях позитивні якості.

Вчити ставитися до дітей-сиріт та дітей з особливими потребами з добротою і милосердям, намагатися їм допомагати.

Вчити хлопчиків щодо дівчаток бути поступливими, тактовними. Пояснювати, що таке толерантність (здатність терпляче ставитися до чужих поглядів, звичок, враховувати думку інших дітей, дорослих).

Вчити адекватно реагувати на асоціальні вчинки, розв'язувати спірні питання, бути справедливим, совісним, відповідальним.

➤ **Сім'я**

Виховувати повагу до рідних і близьких, усвідомлене прагнення порадувати старших гарними вчинками. Вчити розуміти, що батьки потребують душевної теплоти й ласки, виявляти чуйність та уважність; пропонувати батькам свої послуги і допомагати у домашній роботі; давати змогу стомленим батькам відпочити. Зайняти молодших членів сім'ї чимось цікавим і корисним. Запитувати у старших членів сім'ї про настрій, справи, про те, як минув день. Вчити помічати настрій дорослих і діяти згідно з цим; дізнаватись якнайбільше про своїх бабусь та дідусів, вшановувати їх у дні сімейних свят, бути причетним до спільних турбот і проблем сім'ї.

➤ **Родина**

Поглиблювати знання дітей про свою сім'ю, родину, культуру родинних стосунків, правила сімейного етикету, поведінку в гостях. Вчити створювати "родинне деревце", орієнтуватися в родинних стосунках. Формувати поняття історії роду. Виховувати прив'язаність до батьківського дому, повагу до досвіду і мудрості старших родичів, дідусів і бабусь. Розвивати вміння проявляти почуття такту й глибокої поваги, доброзичливості до рідних; спонукати до самостійних розповідей про них, вчити висловлювати свою любов, ніжність. Розвивати інтерес до родинних свят; формувати вміння добирати (враховуючи смаки), дарувати та приймати подарунки.

Виховувати в дітей уміння шанувати сім'ю.

➤ **Ставлення до ровесників та інших дітей**

Виховувати доброзичливість у взаєминах з однолітками. Спонукати Дітей виражати своє ставлення до вчинків ровесників, давати об'єктивну і доброзичливу оцінку, справедливо обґрунтовувати свої вимоги, пропозиції, допомагати правильно оцінювати власні вчинки. Формувати прагнення уникати конфліктів, налагоджувати стосунки, порозуміння, виявляти цікавість до готовності партнера до спілкування, спільної Діяльності; обходитися без докорів, образ; прагнути дотримуватися правил, не нав'язуючи власної думки.

Вчити хлопчиків поважати дівчаток, діяти чесно, відверто; формувати елементарні поняття про толерантність, делікатність, тактовність. Учити бути поступливим, ввічливим у ставленні до дівчаток, не соромитися запрошувати дівчаток до гри, запропонувати їм стілець, у потрібний момент надавати допомогу. Виховувати у дівчаток скромність, вчити виявляти турботу про довколишніх, із вдячністю ставитися до допомоги та знаків уваги з боку хлопчиків.

Посилювати увагу до формування основ морально-вольових якостей особистості дитини: організованість, дисциплінованість, самостійність у поведінці, стосунках і спільній діяльності, відповідальність і наполегливість у досягненні позитивних цілей; уміння діяти в інтересах партнера чи групи однолітків.

Вчити піклуватися про молодших, допомагати їм, захищати слабших, формувати у дітей такі риси, як співчуття та чуйність.

➤ **Спілкування**

Розширювати уявлення про основну вимогу мовленнєвого етикету - ввічливість, уважність, чемність співрозмовників. Продовжувати вчити розмовляти спокійним, лагідним тоном, привітно, з усмішкою, дивлячись людині у вічі, розуміти бажання, інтереси ровесників і спілкуватися з ними. Не допускати випадків вживання грубих слів; уміти розуміти бажання, інтереси ровесників і спілкуватися з ними.

Поглиблювати знання дітей про культуру спілкування по телефону: не можна займати телефон

на тривалий час, розмова має бути конкретною, короткою, ввічливою.

➤ **Культура в побуті**

Формувати у дітей узагальнене поняття про те, що культура людини виявляється не лише в мовленні, але й в одязі, поведінці за столом, в умінні тримати свою оселю в порядку. Давати уявлення про те, що багато правил поведінки прийшло до нас із минулого, їх дотримують за традицією.

Вчити стежити за чистотою свого одягу, взуття; почистити одяг, взуття. Виховувати бажання завжди бути охайним.

Продовжувати вчити дітей правильно сервірувати стіл, охайно поводитися за столом, акуратно, безшумно їсти. Закріплювати вміння правильно користуватися серветкою, вправляти у користуванні столовими приборами; закінчивши їсти, хлопчик має допомогти дівчинці підвестися, відсунувши стілець. Вчити не висловлювати негативних суджень про страви, дякувати за їжу.

З допомогою дорослих вчити “ремонтувати” книги.

➤ **Поведінка у громадських місцях**

Продовжувати вчити культури поведінки в кінотеатрі, театрі: не можна їсти ласощі під час театральної вистави, розмовляти. Виховувати у дітей повагу до праці акторів. Формувати вміння розуміти зміст переглянутих фільму, вистави, бачити красу гарних вчинків, осуджувати зло, непорядні вчинки.

Учити дітей поводитися виховано у громадських місцях, транспорті; поступатися місцем старшим, хлопчики - дівчаткам.

➤ **Формування почуття гумору**

Вчити дітей розуміти, що казка - це вигадка, олюднення тварин, явищ природи.

Розвивати вміння оцінювати вчинки героїв.

Розвивати вміння розуміти гумор.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- має уявлення про родину та родовід, стосунки та захоплення членів родини;
- намагається поводитися відповідно до норм християнської моралі;
- виявляє любов і повагу до батьків, близьких людей, довколишніх;
- володіє навичками спілкування з дорослими та дітьми, виявляючи ввічливість;
- виявляє стриманість у висловлюванні негативних суджень;
- виявляє дружні та товариські стосунки з дітьми, допомагає молодшим дітям;
- уміє поступливо, ввічливо ставитися до дітей протилежної статі;
- усвідомлює відмінність між добром і злом, може пояснити свої вчинки, схвалити або засудити їх;
- може визнати свою провину, поступитися власними інтересами заради загального благополуччя;
- допомагає батькам та іншим членам родини;
- уміє з повагою ставитися до рідних, знайомих, чужих літніх людей;
- здатна до самоконтролю у діяльності;
- зважає на думку інших;
- аналізує свою поведінку;
- дотримується культури поведінки у громадських місцях, транспорті;
- розрізняє гумор і образ.

ОСНОВИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

➤ **Освітні завдання**

• Сприяти розумінню дітьми своїх прав, свобод та обов'язків, свідомому відповідальному ставленню до них; вчити поважати права інших людей.

• Формувати у дітей почуття гідності, впевненості у собі та у своїх силах.

• Формувати свідоме ставлення до своїх обов'язків у дошкільному навчальному закладі та сім'ї. Виховувати почуття відповідальності за доручену справу.

• Давати дітям знання про культуру спілкування, формувати вміння правильно поводитися в колективі з однолітками та незнайомими людьми.

• Створювати умови для набуття дошкільниками досвіду усвідомлених суспільних дій, правомірної поведінки й толерантного спілкування на основі поваги до прав інших людей.

Право на життя. Давати уявлення про те, що кожна людина має право на життя, незалежно від

кольору шкіри; ніхто не має права позбавити когось життя, обов'язок держави - захистити життя людини.

Сприяти розумінню дітьми цінності здоров'я; вчити дотримуватися правил безпеки життєдіяльності в побуті, на вулиці, вдома.

Формувати бажання берегти своє здоров'я та здоров'я близьких людей.

Право на сім'ю. Давати дітям змогу зрозуміти, що в дитини є батьки, а в них - свої батьки. Підводити дітей до розуміння того, що в сім'ї всі піклуються одне про одного. Продовжувати розвивати почуття любові й шанобливого ставлення до членів сім'ї.

Розповідати про обов'язки рідних, уточнити наявність у дітей обов'язків у сім'ї. Заохочувати дітей розповідати про виконання добрих справ у колі сім'ї. Формувати усвідомлення сенсу родинних взаємин. Допомогати дітям усвідомити той факт, що зараз батьки турбуються про них, а коли діти стануть дорослими, то будуть зобов'язані турбуватися про своїх, уже стареньких, батьків. Допомогати дітям усвідомити, що кожна сім'я має свою історію. Закріплювати поняття "родичі". Пояснювати, що родичі бувають по ліній батька і матері. Формувати вміння орієнтуватися у своєму родоводі. Виховувати пошану до своїх предків, гордість за результати праці близьких, інтерес до сімейних традицій.

Право на ім'я. Домагатися усвідомлення дітьми своєї індивідуальності. Пояснювати, що кожна людина має право на ім'я; батьки після народження дитини оформляють документ - свідоцтво про народження, де записано ім'я дитини та її батьків; заохочувати знати імена своїх батьків, дідусів, бабусь, братиків і сестричок.

Вчити поважати право на ім'я інших людей: не давати іншим дітям образливих прізвиськ, не спотворювати їхні імена та прізвища. Вчити звертатися лагідно, привітно, не підвищуючи голосу.

Право на житло. Пояснювати роль житла в житті людини, важливість підтримки в ньому чистоти, порядку та затишку. Закріплювати знання дітьми своєї домашньої адреси. Вчити називати район, мікрорайон, де мешкає дитина; визначні місця свого населеного пункту. Давати знання, що існують закони і правила, призначені для того, щоб охороняти людей і підтримувати порядок. Вчити правил підтримання порядку в будинку, де мешкає людина. Ознайомлювати з правом недоторканості житла.

Давати знання, що люди проживають у країні. Формувати уявлення про країну, де живе дитина; називати інші країни світу. Формувати знання, що всі люди всіх країн мають спільну домівку - Землю.

Право на харчування. Закріплювати та розширити знання про шкідливі для здоров'я продукти харчування, про лікарські й отруйні рослини.

Формувати знання про вітаміни, їх вплив на організм людини та продукти, в яких вони містяться.

Право на власну думку. Формувати у дітей логічне мислення як необхідний засіб пізнання навколишньої дійсності.

Вчити орієнтуватися в довколишньому світі, гармонійно взаємодіяти з оточенням.

Вчити оцінювати дії однолітків, відстоювати правильність свого міркування, знаходити вихід із проблемних ситуацій.

Спонукаати дітей до відкритості у взаєминах, до позитивних вчинків, розуміння іншого і самого себе як соціальної неповторної особистості.

Право на захист від фізичного та психологічного насильства. Вчити оцінювати поведінку людей, засуджувати жорстоке поводження з дітьми.

Учити дітей, як треба поводитися в небезпечних ситуаціях; називати номери телефонів: поліції, рятувальників, швидкої допомоги.

Виховувати відповідальність за свої вчинки, вміння контролювати себе, дотримувати у взаєминах із людьми моральних норм і правил.

Право на освіту. Доводити до відома дітей, що кожна дитина має право на освіту; дошкільний навчальний заклад - перша сходинка у здобутті освіти. Розповісти про походження слова "школа". Розширювати знання дітей про навчальні заклади, про професії, які можна здобути, закінчивши відповідні навчальні заклади. Пробуджувати потребу в пізнанні довколишньої дійсності.

Давати змогу самостійно знаходити вихід із будь-якої ситуації, аргументовано доводити свою думку; вчити долати перші невдачі під час виконання завдань. Формувати позитивне ставлення та бажання навчатися в школі.

Давати змогу зрозуміти, що вчитися можна самостійно: читати книжки, виконувати відповідні завдання на комп'ютері, у спеціальних навчальних закладах, гуртках.

Розповідати, що дорослі вчаться для того, щоб здобути професію. Виховувати цілеспрямованість,

позитивне ставлення до себе, впевненість у собі, соціальну відповідальність.

Право на медичну допомогу. Закріплювати знання про право на медичну допомогу. Розширювати знання про те, що у поліклініці, лікарні людей лікують різні лікарі-спеціалісти; пояснити їх спеціалізацію. Вчити описувати стан свого здоров'я, самопочуття, встановлювати, до якого лікаря-спеціаліста треба звернутися по допомогу. Вчити розуміти Цінність життя, відповідальність за збереження свого здоров'я.

Давати знання про вплив природних факторів на здоров'я дитини. Ознайомлювати з корисною та здорового їжею, закріплювати культурно - гігієнічні навички.

Вчити розрізняти основні ознаки захворювань, учити найпростіших методів оздоровлення; звертатися по допомогу до дорослих (батьків, вихователя, лікаря).

Право на відпочинок. Розширювати знання про різні види відпочинку; екскурсії, турпоїздки, свята, ігри тощо. Продовжувати ознайомлювати з правилами, яких потрібно дотримуватися під час відпочинку; відпочивати також можна у вихідні та вечорами; спорт також може бути відпочинком. Підводити до розуміння того, що дорослі один раз на рік мають відпочинок, який називається відпусткою. Підтримувати бажання дітей розповідати про те, де вони побували під час відпустки батьків.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- має уявлення про добро та зло як протилежні категорії людського буття;
- уміє оцінювати поведінку людей, самостійно намагається знайти вихід із будь-якої ситуації;
- має уявлення про школу, про шкільне навчання;
- виявляє інтерес до навчання у школі;
- сумлінно виконує свої обов'язки.

НАРОДОЗНАВСТВО

➤ **Вікові можливості дитини**

У старшому дошкільному віці виникають реальні можливості для опосередкованого засвоєння дітьми знань, які виходять за межі їхнього життєвого досвіду і безпосереднього сприймання, а також які віддалені у часі. Це створює сприятливі умови для ознайомлення дітей з історією рідного краю, його народом, специфікою праці та побуту, особливостями мови і культури.

Процес розширення уявлень про довкілля, розвиток уяви і пам'яті, активізація розумової діяльності дітей сприяє оволодінню елементарними навичками мисленневих операцій, що, своєю чергою, дає дітям змогу засвоювати складнішу інформацію.

У старших дошкільників під час засвоєння знань про об'єкти та явища навколишнього світу виникає бажання порівнювати, оцінювати бачене і відповідно відображати, наслідуючи побачене. У цей період у них переважає емоційне сприйняття. Цьому сприяють розвиток сенсо-моторики - узгодженості в роботі очей і рук, чуттєвий досвід, уміння виокремлювати головне та узагальнювати характерні особливості.

Старші дошкільники люблять ігри з діалогом, хороводи зі співом, лицувальними рухами, які відображають трудові дії.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати пізнавальну активність дітей, прагнення пізнати традиції, звичаї українського народу.
- Розширювати обсяг знань дітей про Україну, її столицю, історію, культуру, видатних людей.
- Залучати дітей до української національної обрядовості, підготовки і проведення народних свят, ігор, використання народних прикмет, народної творчості; формувати уявлення про національне мистецтво, народні промисли, українську національну кухню.
- Формувати стійкий інтерес до матеріалу народознавчого змісту, бажання пізнати його глибше, вчити використовувати його в повсякденному житті. Вчити запам'ятовувати вірші, прислів'я, приказки, казки, загадки, легенди.
- Формувати уявлення про родинні обереги українського народу.
- Прищеплювати дітям елементарні трудові навички, пов'язані з народними ремеслами.
- Вчити малюків вишивати, витинати, розписувати писанки, іграшки, посуд; виготовляти різні вироби: серветки, іграшки, аплікації тощо.

➤ **Сім'я, родинні традиції**

Допомагати дитині пізнавати свою сім'ю, батьків, рід, історію роду. Ознайомлювати з ремеслами, якими займалися прадіди: вишивка, лозоплетіння, гончарство, бондарство тощо. Формувати повагу до старших. Вправляти у вмінні бути вдячним старшим за терпіння, мужність, за любов і турботу. Вчити висловлювати свою любов і ніжність. Вчити дітей шанувати своїх предків, складати родовідне дерево, пам'ятати дні народження, іменини батьків та інших членів сім'ї, виявляти знаки уваги і пошани, вітаючи близьких, робити їм подарунки, виявляти турботу як одну з основних норм поведінки в родині.

Допомагати усвідомити, що брати і сестри мають допомагати один одному, старші з них мають дбати про молодших.

Ознайомлювати із традиціями першої купелі, хрестин.

Давати поняття про обереги української родини (батьківське та материнське благословення, грудка землі з подвір'я, рушник, вишиванка).

➤ **Українська оселя**

Ознайомлювати дітей із традиціями і звичаями, пов'язаними³ будівництвом житла в Україні, оздобленням зовні та всередині, Розміщенням меблів (лава, стіл, ослін, скриня, мисник, ліжка), предметами побуту. Поглиблювати знання про традиції прикрашання оселі вишиваними рушниками, килимами, витинанками. Розповідати дітям про звичаї та традиції, пов'язані з поселенням у дім, про роль оберегів в українській хаті (образ, піч, рушники) та в оформленні садиби. Ознайомлювати з рослинами-оберегами на українському подвір'ї: калиною - символом вірності, нескореності; вербою - символом рідної домівки, близьких людей; квітучими рослинами (чорнобривці, мальва, ружа, червона рута) - символами материнства, любові, ніжності. Розширювати знання дітей про українську оселю: під час будівництва хати, коли були зведені сволоки, на дах ставили галузки дерева і це називали "квітка", що означало завершення будівництва; всередині оселю прикрашали образи з вишиваними рушниками, вишивані подушки та штори на дверях; за звичаєм, коли люди приходили у новозбудовану хату, то сипали на долівку пшеницю і копійки (щоб господарі були в достатку); на подвір'ї обов'язково копали криницю, над якою зводили дашок, щоб не потрапляли дощ чи сніг; перед хатою висаджували калину, мальви, чорнобривці, жоржини.

➤ **Рідний край**

Формувати уявлення про те, що Україна має давню історію (князі, військо, храми, рукописні книги, ремесла, культура, національний одяг, національна символіка, визначні діячі, гетьмани). Ознайомлювати з історією рідного міста (села), символікою, історичними пам'ятками, легендами про рідний край.

Поглиблювати знання про заснування міста Київ, ознайомлювати з легендами про виникнення міста, дитячими оповідками та легендами про княжу добу. Розповідати, що Київська держава (Київська Русь) - перша назва України, її перші правителі - князі (Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий). Ознайомлювати з періодом козацтва (гетьман Богдан Хмельницький).

Ознайомлювати з пам'ятками національної історії: Золоті ворота, Канів, Тарасова гора, Запорізька Січ, острів Хортиця, Софійський собор, Києво-Печерська лавра.

Розвивати інтерес до історичних подій на рідній землі. Спонукає до пізнання дітьми історії свого краю.

➤ **Народний одяг**

Ознайомлювати дітей з українським національним одягом та особливостями національного одягу, порівнювати їх з особливостями національних костюмів інших регіонів. Розповідати, що одяг є буденний і святковий. Давати знання про роль оберегів у національному одязі українців (вишивана сорочка чоловіча та жіноча, віночок, хустка, намисто). Формувати знання про галицький національний одяг (для дівчат - довга вишивана сорочка, плахта, крайка; для хлопців - вишита вана сорочка, лляні штани, постолі; взимку носили кожух, чоботи та штани із сукна).

➤ **Ігри. Українська народна іграшка**

Вчити дітей грати нескладні рухливі ігри з текстом, діалогом та ігри, що ознайомлюють дітей із трудовими процесами, зі звичаями українського народу.

Ознайомлювати з іграшками, виробленими з тіста, сиру, тканини, глини, дерева. Залучати до виготовлення ляльки-мотанки. Ознайомлювати з керамічною іграшкою, яку виготовляли у с. Стара Сіль.

➤ **Календарно-обрядові свята**

Формувати усвідомлене ставлення дітей до свят, традицій свого народу, залучати їх до

безпосередньої участі в святах.

Ознайомлювати дітей із народними звичаями на Андріївських вечорницях, іграми з калитою, жартівливими таночками, піснями, дражнилками, приповідками, ворожіннями. Формувати поняття “ми-лосердя”: голодного нагодувати, спраглого напоїти, хворого відвідати; з традиціями дарування подарунків на свято Святого Миколая. Розширювати знання про святкування Різдвяних свят (різдвяні сімейні традиції внесення дідуха, колядування, віншування, солом’яний “павук”, вертеп із шопкою; щедрування, посівання). Розповідати, що на Йордан святять воду, яку вважають лікувальною, священник кропить хату освяченою водою. Закріплювати знання про народні традиції на Стрітіння (освячення стрітенських свічок-гromовиць, прикмети). Розширювати знання дітей про підготовку до Великодніх свят: ознайомити із традицією - освячення вербових гілочок на Вербну неділю, традиціями підготовки до Великодня: у Чистий четвер випікають паски, розписують писанки; у Великодню п’ятницю йдуть до церкви до Плащаниці; в суботу освячують Великодній кошик. Ознайомлювати із традиціями святкування Великодня: у Великодню неділю йдуть до церкви, після чого вся сім’я збирається за сніданком; найстарша особа в сім’ї всіх частує Великоднім яйцем; у Великодні свята водять гаївки та проводять ігри.

Ознайомлювати із Зеленими святами; традиціями прикрашання житла травами: на долівку стелять очерет. Розповідати легенди й оповідки про чудодійну силу трав і рослин.

Давати знання, що на Спаса є традиція освячувати мед, фрукти, квіти, які після освячення набувають цілющих властивостей.

➤ **Українська національна кухня**

Формувати уявлення про українську кухню, основні традиційні страви: борщ із пампушками, вареники з сиром, картоплею, капустою, галушки, деруни, капуста, млинці, узвар тощо. Розповідати про народні Ритуали, обряди, пов’язані з приготуванням їжі. Формувати поняття, що хліб - джерело життя, “хліб святий”, його потрібно шанувати, що в Україні є звичай зустрічати гостей хлібом-сіллю (коровай на вишитому рушникові прикрашають барвінком і калиною).

Ознайомлювати з обрядовою українською їжею: кутею, узваром, короваєм, калачем, калитою, паскою, крашанкою. Писанка як давній народний оберіг.

➤ **Народні ремесла**

Продовжувати ознайомлювати з гончарством, вишивкою, писанкарством. Учити дітей розуміти символічне значення деяких візерунків, кольорів.

Зацікавлювати виробами з дерева; різьбленням по дереву; лозоплетінням; ткацтвом.

Ознайомлювати з різьбленими писанками, іншими дерев’яними виробами та виробами з лози, рогами (кошечки, кобельки, тара для збіжжя, капелюхи тощо); з вишиванками (хрестиком, низинкою та гладдю; кольори різнобарвні; різний орнамент); з керамікою; гончарством, виготовленням кахелю для печей. Розповідати про виготовлення скляного білого і кольорового посуду, бондарство (виготовлення бочок), золотництво та виготовлення годинників.

Виховувати повагу до людей творчої праці, чії руки у народі називають “золотими”.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- має уявлення про культурні традиції свого народу та свого регіону, підтримує родинно-побутові традиції спілкування;
- виявляє інтерес до історії свого краю, емоційно сприймає творчість народних умільців, цінує результати їхньої праці;
- ознайомена з історією України, її столиці, рідного міста (села), регіону;
- має уявлення про національні особливості української оселі, предметів побуту, національного одягу, національної іграшки, оберегів;
- має уявлення про українську кухню;
- має знання про українські народні ремесла, промисли, їх історичні витоки і сучасне використання;
- використовує фольклорні жанри (віншування, колядки, гаївки, щедрівки, народні ігри).

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ”

➤ **Вікові можливості дитини**

Сприймання об’єктів та явищ природи у дітей шостого року життя вже стійкіше і цілеспрямованіше. Старший дошкільник усе частіше виявляє здатність помічати зміни в природному середовищі без запитань дорослого. У процесі самостійного спостереження дитина виокремлює доступні їй розумінню суттєві ознаки об’єктів, робить елементарні узагальнення, аргументує їх, вносить

корективи. Наприклад, дитина стверджує, що гілка з дерева плаває, бо вона дерев'яна. Дошкільник у цьому віці міркує логічно, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між об'єктами. Необхідною умовою логічності міркування дитини є достатні знання про об'єкти, яких стосуються судження й умовиводи.

У нерозривному зв'язку з розвитком мислення відбувається й мовленнєвий розвиток дитини. Центальною ланкою в розвитку мовлення є збагачення функцій внутрішнього мовлення. Воно починає функціонувати, коли у дитини в умовах її практичної діяльності виникає проблемна ситуація, яку треба осмислити (пошукова діяльність). У своїх висловлюваннях дитина відображає ставлення до природи зазвичай в образній формі. На запитання "Яка пора року тобі найбільше подобається і чому?" дитина не відповідає конкретно, а акцентує увагу на красі природи: "Я люблю весну, тому що все довкола оживає. Навесні весело в лісі, птахи співають пісні".

У процесі предметно-чуттєвої діяльності в природі дитина може виокремити основні зв'язки явищ і відтворити їх в образній формі - у формі уявлень. Дошкільник уважно слухає інструкцію вихователя (наприклад, як потрібно доглядати за хом'ячком), повторює її для того, Щоб запам'ятати. Це свідчить про появу перших спроб спеціального запам'ятовування.

У дитини виникають первинні форми довільної уваги, завдяки чому вона вже здатна підпорядковувати свою увагу вимогам вихователя (зосереджуватися на об'єктах і явищах природи, слухати вихователя, займатися працею у природі тощо), не відволікаючись. Виконуючи доручення вихователя (витерти пил на листях кімнатних рослин у кутку природи, підлити квіти на клумбі тощо), вона вже здатна гальмувати свої бажання, залишати цікавішу діяльність задля дорученого завдання.

Особливе місце посідають позитивні емоції, відчуття свободи на лоні природи, задоволення властивої дитині активності у взаємодії³ Довкіллям, можливість самовираження через конкретні дії дослідницького змісту.

➤ **Освітні завдання**

- Сприяти елементарному розумінню дитиною взаємозумовленостей компонентів природи.
- Підтримувати бажання дітей встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами у природі.
- Сприяти гуманному ставленню до живих істот, прояву естетичних почуттів, вираженій безпечній поведінці на природі.
- Розповідати дітям про досягнення людей у дослідженні Космосу.

ПРИРОДА ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ

Завдяки сонячному світлу і теплу існує життя на планеті Земля.

Формувати уявлення про **повітря**: повітря оточує планету Земля; повітря є всюди: у ґрунті, воді, рослинах, тваринах, предметах; повітрям дихають рослини, тварини, люди; воно прозоре, без кольору, тому невидиме; вітер теж невидимий, але відчутний (летить листя, гойдаються гілки дерев тощо); роль вітру може бути позитивною (запилення рослин, вітряні млини, вітряні електростанції) та негативною (буревії, хуртовини).

Розширювати уявлення про **ставки, річки, лікувальні джерела в регіоні**: вода - матеріальне середовище для існування живих істот; вода є у річці, озері, морі, океані, ставку, колодязі, водосховищі. Давати змогу зрозуміти спільне та відмінне в поняттях "море", "річка", "океан".

Давати інформацію про наявність води у ставках, річках. У Західному регіоні бере початок ріка Дністер; через центральну Україну протікає Дніпро; на сході України - моря Чорне і Азовське. У людей у сільській місцевості на подвір'ях є криниці. Країна багата мінеральними джерелами, де вода лікувальна.

Пояснювати, що у природному доквіллі вода буває в різних станах: твердому, рідкому, газоподібному.

Україна багата природними скарбами: нафтою, залізом, вугіллям, природним газом та іншими корисними копалинами.

Розширювати уявлення дітей про **сезонні зміни**.

Давати уявлення про повені, зсуви, землетруси, руйнування гір; про їх вплив на життя людей, рослин і тварин.

➤ **Явища природи. Нежива природа**

Розширювати уявлення про **Сонце** - джерело тепла і світла на Землі. Сонце освітлює, прогріває воду, ґрунт, повітря, рослини, тварин. В морі вода солоня, в річці - прісна (без смаку); вода - це рідина, вона не має форми, її можна тримати в посудині; у природі вона збирається в заглибленнях (калюжі,

струмочки, озера, океани, річки, моря). Що чистіша вода, то здоровішою є людина і чистішим природне довкілля; вода може бути каламутною, брудною, чистою, забрудненою; вода буває холодною, гарячою, теплою; під час кипіння вода перетворюється в пару.

Під дією сонця і вітру вода із землі випаровується і збирається в хмарах; коли краплини води стають важкими, вони падають на землю.

Ознайомлювати дітей із поширеними явищами природи своєї місцевості: роса, дощ, туман, веселка, гроза, град, мороз, снігопад, хуртовина, іній, паморозь; туман - це дрібні краплини води. Навесні, восени в часто бувають дощі, грози, взимку випадає сніг із дощем, який замерзає, і утворюється лід.

Формувати уявлення про **грунт**: грунт — родючий шар землі, в якому міститься вода, поживні речовини; грунт має важливе значення для життя рослин, тварин і діяльності людей; грунт - одне з найцінніших природних багатств, яким ми можемо користуватися.

Формувати уявлення про пісок, глину.

Пісок - сипучий, рихлий, пропускає воду. Використовують у будівництві, виготовленні скла, визначенні часу (пісковий годинник), а також для того, щоб діти могли гратися.

Глина - щільна, в'язка, пластична. Використовують її для ліплення, виготовлення предметів побуту, іграшок. З глини виготовляють цеглу, використовують для виготовлення керамічних виробів (кухлі, горщики, куманці тощо).

Вчити визначати характерні зміни, що відбуваються з погодою, рослинами, тваринами кожної пори року, а також види сезонної сільськогосподарської праці, яку виконують люди.

Розповідати дітям, що погоду можна передбачати за народними прикметами.

➤ **Рослини**

Формувати уявлення про багатий і різноманітний рослинний світ України.

Вчити дітей розрізняти і правильно класифікувати рослини: дерева, кущі, трави, гриби, мохи. Розповідати, що є рослини однорічні та багаторічні. Ознайомлювати із зерновими культурами (пшениця, овес, ячмінь, кукурудза, гречка), які люди використовують в їжу: з них виготовляють хліб, крупу, печиво. Вчити називати городні рослини.

Давати знання про садові рослини, які зимують у ґрунті (ірис, тюльпан, нарцис, лілія) і такі, що їх викопують із ґрунту й зберігають від морозу в приміщеннях (гладіолуси, жоржини). Вчити визначати і називати ранні весняні квіти (первоцвіт, фіалка, анемона, підсніжник). Закріплювати назви ягід (суниця, чорниця, малина, ожина, брусниця). Знати, що ягоди є їстівні та отруйні (вовче лико); вчити їх розпізнавати ^{Та} дотримуватись правил безпечної поведінки з ними. Розширювати знання дітей про кімнатні рослини й особливості догляду за ними: Пеларгонія любить яскраве світло, колеусу сонце шкодить. Ознайомлювати зі способами розмноження рослин (бульби, кореневища, цибулини, насіння).

Вчити дітей розпізнавати **дерева і кущі** за характерними ознаками (розташування гілок, кора, плоди). Розповідати про те, що взимку ріст рослин не припиняється, а лише сповільнюється; хвойні дерева зелені взимку, в них замість листочків - хвоїнки. Формувати уявлення дітей про дерева свого регіону (липа, дуб, бук, граб, клен, каштан, яблуня, груша, слива, вишня, горіх). Смерека, сосна, ялина найчастіше зустрічаються в Карпатах, вони утворюють хвойні ліси.

Учити розповідати про **будову рослин** (корінь, стебло, листок, квітка, плід).

Закріплювати вміння визначати зміни стану рослин, спричинені впливом на них негативних чинників.

Ознайомлювати дітей із **лікарськими рослинами**: м'ята, суниця, мати-й-мачуха, деревій, калина, любисток, волошка, ромашка, подорожник, кропива, лопух, чистотіл, липа, звіробій. Формувати уявлення про їх цінність у житті людини.

Учити розрізняти їстівні **гриби** (білий гриб, підберезник, маслюк, підосичник, опеньок) та отруйні гриби (мухомор, бліда поганка). Формувати уявлення про гриби.

➤ **Тварини**

Формувати уявлення про представників окремих груп тварин: черв'яки, молюски, раки, павуки, комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, звірі.

Закріплювати і розширювати знання дітей про тварин та їхніх дитинчат. Вчити виокремлювати характерні зовнішні ознаки, встановлювати залежність між умовами життя, способом пересування і будовою кінцівок, між способом живлення і будовою ротових органів, між способом живлення і пересуванням.

Формувати уявлення про заходи з охорони тварин, зокрема з організацією заповідників (Асканія Нова, Карпатський, Дніпровсько-Орільський, Український степовий тощо). Учити класифікувати диких

і свійських тварин; описувати їх, визначати суттєві ознаки, за якими тварин класифікують на диких і свійських. Формувати уявлення про свійських птахів та їхніх дитинчат.

Закріплювати і розширювати знання про свійських птахів (курка, півень, качка, гуска, індик) та їх дитинчат.

Розширювати уявлення дітей про **птахів**, які залишаються на зиму (синиці, горобці, ворони, сороки, дятли), осілих; птахів, які відлітають в теплі краї (лелеки, ластівки, солов'ї, шпаки, зозулі), - перелітних. Формувати вміння робити висновки, чому птахів називають осілими, а чому - перелітними. Формувати уявлення про взаємозалежності У природі, із користю, яку приносять птахи (знищують гусінь, дрібних шкідливих комах). Ознайомлювати з видами птахів свого регіону.

формувати уявлення про комах, зміни, що трапляються в житті комах у різні пори року: восени більшість із них зникає, вони ховаються в землі, під корою дерев тощо (кропив'янка, жук-сонечко, муха, комар); ³ приходом весни комахи починають вести активний спосіб життя; першими навесні з'являються метелики (лимонниця, павичеве око, кропив'янка), жук-сонечко, клопи-солдатики; зі сходами картоплі вилазять із землі колорадські жуки. Ознайомлювати дітей зі шкодою, що приносять комахи (попелиця, колорадський жук), та користю (жук-сонечко).

Давати змогу дітям спостерігати за маскуванням метеликів, коників. Пояснювати, що маскування рятує від ворогів, допомагає добувати їжу. Давати знання про те, що метелики, які гинуть восени, залишають на зиму яйця або перетворюються на гусінь, яка шкідлива для рослин. Ознайомлювати дітей зі значенням комах для людини і природи; вчити правильно до них ставитися.

Розширювати знання дітей про комах медоносних, формувати уявлення про їхню користь для людини. Розповідати про комах, які найчастіше зустрічаються у відповідному регіоні.

Вчити помічати і пояснювати поведінку земноводних (жаба стрибає по землі, пливе у воді, ловить мух та інших комах) і плазунів (ящірка швидко повзе, гріється на сонці).

Підтримувати бажання дітей проводити тривалі спостереження, вчити вмінню аналізувати й робити висновки.

Виховувати любов і дбайливе ставлення до живих організмів, уміння бачити й відчувати красу природи у різні пори року.

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

Залучати до сприймання краси краєвидів у різні пори року, заохочувати до відображення їх у художніх образах. Ознайомлювати з природоохоронною діяльністю в Україні (створення заповідників, охорона Рідкісних тварин та рослин, контроль за чистотою водойм і повітря).

Формувати уявлення про Червону книгу України, про рослини і тварин, які занесені до неї. Розповідати дітям про заповідники місцевості, у якій вони проживають.

Виховувати любов до природи, вміння піклуватися про рослини і тварин; прагнення дотримуватися правил культурного поведіння у природі; не ламати гілок кущів і дерев, не лякати тварин, не залишати в місцях відпочинку сміття, не руйнувати мурашників, пташиних гнізд; ³ захищати природу від тих, хто її нищить.

Закріплювати вміння доглядати за деревами, кущами, трав'янистими рослинами. Формувати поняття, що, забруднюючи природу, завдаючи їй шкоду, людина псує своє здоров'я. Вчити розуміти взаємозалежність: здорова планета - здорова природа - здорова людина.

ВСЕСВІТ

Формувати уявлення про безмежність Всесвіту, інтерес до зоряного неба, розповідати про сузір'я.

Узагальнювати, розширювати знання про планету Земля, різноманітність її природи, вплив природних чинників на здоров'я людини.

Вчити робити висновки про роль сонця в житті людини, зміни дня і ночі, пір року.

Давати знання про простір, що існує за межами планети Земля, про космонавтів; про значення освоєння Космосу для людей. Розповідати про те, як люди досліджують Місяць і планети Сонячної системи (космічні кораблі, станції, місяцехід, супутники).

Ознайомити із моделлю Землі - глобусом. Учити розрізняти на глобусі водний простір, сушу.

➤ Показники компетентності за освітньою лінією "ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ"

- визначає зміни у природному довкіллі;
- називає пори року, їх послідовність, упевнено визначає їх характерні ознаки;
- усвідомлює, що зменшення сонячного тепла спричинює зміни у природі, що з ними

пов'язані зміни в рослинному і тваринному світі;

- розуміє, що вода - середовище для існування живих істот; місцезнаходження води, її якості, місця лікувальної води та назви рік;
- знає поширені явища природи своєї місцевості (роса, дощ, туман, веселка, гроза, град, мороз, снігопад, хуртовина, паморозь, іній);
- орієнтується у властивостях піску, глини, ґрунту;
- називає городні рослини, розрізняє їх;
- розрізняє дерева, кущі, трав'янисті рослини; порівнює та аналізує їх особливості;
- називає різновиди лісу (листяний, хвойний), знає назви тварин і рослин, які поширені в лісі;
- називає лікарські рослини та їх лікувальні властивості. Розуміє цінність життя і здоров'я людей, їх залежність від природного довкілля;
- доглядає за рослинами, тваринами у куточку природи;
- називає свійських і диких тварин своєї місцевості, вміє знаходити спільне та відмінне у їхніх зовнішніх ознаках; знає назви дитинчат тварин;
- розуміє, що свійські тварини потребують піклування; без них життя було б не таким цікавим, яскравим, радісним;
- називає і розпізнає птахів, зокрема свійських птахів, за зовнішніми ознаками, порівнює їх за величиною, забарвленням пір'я, способом пересування і за звуками;
- називає декілька рослин і тварин, занесених у Червону книгу України;
- усвідомлює, що стан здоров'я залежить від чистоти повітря, ґрунту, води;
- підтримує чистоту дитячого майданчика та в зонах відпочинку (парк, сквер, ліс, озеро тощо);
- захоплюється загадковою і таємничою природою космосу.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ "ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ" **ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ**

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитину цього віку приваблює все яскраве, емоційно забарвлене, те, що можна досліджувати, з чим можна експериментувати, причому її цікавить не лише сам процес, але й результат. Дошкільник намагається робити припущення, узагальнювати, порівнювати, робити висновки, розглядаючи предмети чи його зображення, звертає увагу на його деталі.

У процесі пізнавальної діяльності, сприйняття предметів, обстеження, узагальнення дитина застосовує слова, які характеризують властивості предметів, символи, схеми, що відображають приховані зв'язки між предметами та явищами. Відбувається розвиток мисленневих процесів.

Розвиток словесно-логічного мислення сприяє формуванню умінь дітей робити елементарні висновки. Результатом розвитку мислення є те, що накопичення уявлень про світ вибудовується в цілісну систему знань.

Дитина розрізняє уявне та вигадане, фантастичне та реальне; продовжує засвоювати моральні норми та соціальні правила поведінки, у неї формується почуття відповідальності.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати аналітичність і свідомість сприйняття навколишнього.
- Формувати здатність довільно керувати пізнавальними процесами, вміння послідовно, детально проводити обстеження або розглядати, створювати логічну схему послідовної діяльності з предметом.
- Формувати навички експериментування з новим матеріалом.
- Розвивати інтелект та обдарованість.
- Ознайомити дітей з назвами підприємств, особливостями їх функціонування; з професіями людей, які працюють в банку, та банківськими операціями.

➤ **Предметний світ. Житло**

Вчити систематизовано, планово проводити обстеження предмета і виокремлювати властивість, яка є об'єктом спеціального розгляду (колір, розмір, форма, просторові відношення). Закріплювати знання про матеріали, з яких виготовлені предмети (метал, дерево, глина, пластмаса, скло, кераміка, хутро, тканина). Вчити розуміти зв'язок між назвою, будовою, матеріалом, із якого виготовлені предмети, їх властивостями та призначенням. Ознайомлювати з матеріалами для виготовлення одягу,

взуття (льон, бавовна, шкіра, дермантин). Вчити цінувати речі, виготовлені руками рідних, і ті, що передані в спадок.

Ознайомлювати зі старовинними предметами побуту (скриня, рубель, качалка тощо) та способами їх застосування.

Ознайомлювати зі сучасними предметами побуту, приладами, знаряддями, які допомагають людині в домашньому господарстві (електром'ясорубка, кухонний комбайн, міксер тощо), правилами безпечного користування ними. Формувати розуміння значення житла в житті людини, бажання створювати і підтримувати комфорт, затишок і порядок. Формувати розуміння значення для людей речей, які їм особливо дорогі. Звертати увагу на те, що в людей є улюблені речі, до яких треба ставитися з особливою повагою: книжки, подарунки, сувеніри, світлини, портрети рідних, які у давнину розвішували у кімнатах на стінах.

➤ **Рідний край**

Поглиблювати знання дітей про нашу Батьківщину - Україну, самостійну незалежну державу.

Розповісти, що 24 серпня - державне свято День незалежності України. Ознайомлювати зі столицею нашої держави містом Київ: розташоване на мальовничих берегах річки Дніпро; у Києві працює Президент, Верховна Рада України; головна вулиця Києва - Хрещатик; навесні Київ прикрашає цвітіння каштанів; у Києві багато цікавих пам'яток історії, проспектів, мостів через Дніпро, парків, є метро. Дати уявлення про найбільші міста України (Львів, Запоріжжя, Дніпро, Харків, Одеса), культурні пам'ятки та працю людей у цих регіонах. Формувати уявлення про природні багатства: річки (Дністер, Південний Буг, Дніпро, Тиса); гори Карпати; моря (Чорне та Азовське) тощо. Продовжувати ознайомлювати дітей із державними символами України: Державним Прапором та значенням його кольорів; Державним Гербом - символом влади та значенням тризуба, Державним Гімном - символом державної єдності. Конституцією України - головним законом держави. Виховувати у дітей шанобливе ставлення до них.

Розширювати уявлення про творчість Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та інших українських письменників, художників, композиторів. Викликати інтерес до їхньої творчості, вчити вірші, пісні, розглядати репродукції картин Т. Шевченка.

Ознайомлювати з історичними місцями, пам'ятниками, музеями, вчити шанувувати видатних земляків.

Ознайомлювати з визначними датами сучасної історії рідного краю.

Продовжувати ознайомлювати з рідним містом (селом), природним ландшафтом, установами, спорудами, підприємствами, парками, пам'ятниками; пояснити походження назви міста (села); з назвою області, обласним центром, чим славиться область (споруди, підприємства, пам'ятники, заказники). Розповідати про українську армію, яка захищає територію України, дбає про спокій людей, давати поняття про різні роди військ (прикордонники, танкісти, піхотинці, льотчики) та їх основне призначення. Виховувати почуття гордості за український народ.

➤ **Праця дорослих**

Ознайомлювати дітей із працею у промисловості, враховуючи особливості регіону.

Розвивати вміння виявляти увагу та повагу до людей праці, гордість за успіхи рідного краю.

Формувати уявлення про роль праці у створенні одягу на фабриках, у майстернях, в ательє, про сумлінне ставлення до своєї роботи, до якості продукції.

Давати уявлення про будівництво як важливу галузь господарства. Розповідати про основні етапи будівництва одного-двох об'єктів найближчого оточення та різноманітні професії будівельників.

Формувати уявлення про спеціалізацію лікаря: хірург, стоматолог, педіатр, терапевт, аптекар.

Розширювати уявлення про творчі професії людей: художник, фотограф, музикант, дизайнер, актор.

Формувати уявлення про працю хліборобів; про те, що хліб - джерело життя, основний продукт харчування, головний результат людської праці.

Ознайомлювати з основними сільськогосподарськими професіями: хлібороб, садівник, овочівник, пасічник, фермер (що роблять, який основний результат праці). Давати поняття про взаємозв'язок людей Різних професій, про роль праці для всіх людей, для країни.

Виховувати шанобливе ставлення до результатів праці.

➤ **Транспорт і засоби зв'язку**

Розширювати знання дітей про наземний, підземний, повітряний та водний транспорт. Учити розпізнавати їх за призначенням, середовищем пересування. Формувати вміння визначати взаємозалежність призначення, середовища пересування та виду транспорту. Давати **поняття**, що

транспорт керують водії, машиністи, пілоти. Ознайомлювати з видами транспорту спеціального призначення (пожежна, Швидка допомога, машина, що кладе асфальт тощо); із деякими видами сільськогосподарських машин (комбайн, трактор, косарка), його обладнанням, механізмами, пристроями для виконання робіт.

Розповідати про те, як перевозили в Україні вантажі в давнину.

Давати уявлення про сучасні види зв'язку: поштовий, телекомунікативний, електронний, про їх призначення та принцип дії; про засоби комунікації (телебачення, радіо, газети, журнали, телефон, інтернет, факс).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- бережно ставиться до предметів навколишньої дійсності, особистих речей;
- виявляє любов до своєї країни, бажання бути гідним її громадянином;
- усвідомлює, що є громадянином України; знає та шанує символіку України, видатних людей свого краю; виявляє любов до свого міста (села), знає його характерні особливості;
- розуміє, що у світі живуть різні народи і нації;
- знає про роль житла та важливість створення затишку в рідній домівці; використовує знання сенсорних еталонів у процесі ознайомлення з новим предметом побуту, встановлює взаємозв'язки, класифікує; планує свої дії, погоджуючи їх з іншими;
- обізнана з працею дорослих, виявляє інтерес до різних професій, розрізняє і групує за призначенням транспортні та комунікативні засоби.

ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Самообслуговування**

Закріплювати раніше набуті навички особистої гігієни: самостійно та швидко одягатися і роздягатися, взуватися і роззуватися, сушити мокрий одяг, чистити взуття. Вчити правильно чистити зуби, стежити за чистотою нігтів, мити руки без нагадування; користуватися ложкою для взуття.

➤ **Господарсько-побутова праця**

Закріплювати вміння самостійно підтримувати порядок у груповій кімнаті: прибирати іграшки та матеріали після ігор і занять. Залучати до колективного прибирання кімнати; підклеювати разом із вихователем книжки, посібники; сумлінно виконувати обов'язки чергового в їдальні) на заняттях, у куточку природи. Привчати без нагадувань витирати пил на стелажах, підвіконнях, столах.

Привчати дітей підмітати доріжки на подвір'ї дитячого садка, взимку розчищати їх від снігу, перекопувати і поливати пісок у пісочниці; допомагати дворникові підтримувати чистоту і порядок на території дитячого садка, помічників вихователя - розвішувати рушники, розкладати комплекти спальної білизни. Вчити самостійно, акуратно прибирати постіль після сну, прикрашати групову кімнату до тематичних свят.

Продовжувати виховувати культуру праці (охайність у процесі діяльності; вміння користуватися обладнанням, доцільно розміщувати його і своєчасно прибирати; підтримувати порядок на робочому місці). Формувати почуття задоволення від чистоти і порядку в кімнаті та на майданчику.

➤ **Праця у природі**

Виховувати гуманно-діяльнісне ставлення до рослин, тварин - уміння піклуватися про них: правильно поливати рослини, вміти визначати потребу у зволоженні ґрунту, зрізати сухі листочки, розпушувати землю, оприскувати рослини водою, висаджувати їх; мити годівниці, міняти воду, готувати корм (мити, різати, терти на тертці), годувати тварин, риб, прибирати робоче місце (витирати стіл, підмітати), міняти підстилку у тварин (тирсу, сіно, пісок), воду в акваріумі.

Вчити працювати на городі: разом із дорослим готувати землю, планувати грядки, висівати насіння, висаджувати розсаду, поливати, прополювати, збирати врожай.

Вчити дітей разом із дорослим садити саджанці дерев і кущів, доглядати за ними, а також спостерігати у процесі праці за розвитком рослин.

Вчити заготовляти корм для осілих птахів, підгодовувати їх.

➤ **Художня праця**

Вчити дітей виготовляти прості вироби з паперу, картону, тканини, природного матеріалу (іграшки-саморобки, атрибути для ігор, подарунки батькам до свят тощо). Вчити поєднувати різноманітні матеріали, добирати їх за кольором і фактурою. Вдосконалювати і закріплювати прийоми згинання, склеювання, вирізування ножицями за викройкою.

Залучати дітей заготовляти природний і штучний матеріал, сортувати його. Вдосконалювати вміння добирати основний і допоміжний матеріал, з'єднувальні деталі. Складати композицію на певну

тему, за сюжетами казок; виготовляти декорації. Закріплювати навички правильного користування ножицями, голкою та ножем.

Учити засилювати нитку в голку, зав'язувати вузлик, шити швом Уперед голкою”, зшивати шматочки тканини; ознайомлювати зі Швом “через край”. Учити застосовувати навички шиття на практиці: пришивати вішалки до рушників, гудзики до одягу; виготовляти з ниток китички і помпони, використовувати їх як оздоблення; використовувати Шматочки тканини для виготовлення аплікації. Розвивати вміння Добирати потрібну тканину, нитку; розвивати творчість, фантазію, художній смак під час оздоблення виробів.

➤ **Основи економічної культури**

Формувати уявлення про товари й товарно-грошові відносини. Давати поняття, що таке товар, мета його існування, можливість його придбання. Вчити класифікувати товари. Формувати етичне поведіння в торговельних закладах, виконуючи роль покупця. Ознайомлювати з поняттям “ціна”; вчити порівнювати ціни: дешево - дорого.

Давати змогу зрозуміти, що за гроші купують товари, грошима оплачують послуги.

Розповідати дітям про мету реклами, джерела рекламування товарів і види реклами; вчити рекламувати товар.

Розширювати знання про раціональне використання залишків продуктів харчування (з хліба можна приготувати грінки; крихти дати пташкам; з картоплі - картопляники: кістки віддати собакам; залишки від чаю використати як добриво для кімнатних рослин).

Створювати ситуації для закріплення знань про правила економного використання електроенергії деякими приладами (холодильник, праска, телевізор, лампочка), збереження тепла, ощадливого використання води. Підводити дітей до розуміння того, що раціональне використання електроенергії, води, газу заощаджує кошти сім'ї. Виховувати ощадливість, уміння співвідносити свої бажання з можливостями. Вчити виокремлювати першочергові потреби, власні та потреби сім'ї, зрозуміти відмінність між словами “хочу” і “треба”.

Формувати уяву про культуру ділових взаємин. Уточнювати й розширювати знання дітей про одяг, взуття, зачіску ділової людини. Виховувати охайність.

Ознайомити дітей з назвами підприємств, особливостями їх функціонування; з професіями людей, які працюють у банку, та банківськими операціями.

Учити оцінювати вчинки людей, давати характеристику їхнім діям. Формувати розуміння вироблених правил, знати, що їх потрібно дотримуватися, що є вчинки, за які люди несуть покарання у вигляді штрафу.

Розкривати роль комп'ютеризації у веденні господарства, дати елементарні уявлення про калькулятор. Підводити до висновку, що таке економіка, для чого вона потрібна.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- самостійно й охайно одягається і роздягається в певній послідовності;
- стежить за своїм одягом і взуттям, чистить та просушує вологий одяг, взуття;
- чистить зуби, стежить за чистотою нігтів, без нагадування миє руки та користується носовичком чи серветкою;
- підтримує порядок у груповій кімнаті (складає іграшки після гри, бере участь у колективному прибиранні);
- разом з дорослим підмітає доріжки та розчищає їх від снігу;
- збирає опале листя, сміття;
- перекопує та поливає пісок у пісочниці;
- сумлінно виконує обов'язки чергового та доручення вихователя;
- під керівництвом дорослого піклується про тварин і рибок у куточку природи;
- самостійно поливає квіти, оприскує їх, витирає листя, висаджує рослини, розпушує землю;
- разом із дорослим садить саджанці дерев і кущів, доглядає за ними;
- працює на городі; виконує весь цикл робіт - від планування до збирання врожаю;
- виготовляє вироби з паперу, картону, тканини, природного і штучного матеріалу;
- має уявлення про товарно-грошові відносини, вміє здійснити покупку, класифікує товар;
- знає, для чого існують банки; деякі професії людей, які працюють у банківській сфері;
- уміє раціонально використовувати залишки продуктів харчування;
- намагається економно використовувати електроенергію, воду, газ;
- розуміє доконечну потребу в дотриманні встановлених правил;

- усвідомлює, що комп'ютер і калькулятор допомагають у веденні фінансових справ сім'ї.

СВІТ МИСТЕЦТВА

➤ **Сприймання мистецтва**

Розвивати здатність дітей емоційно сприймати твори мистецтва, належно оцінювати їх, емоційно відгукуватися під час їх розгляду.

Вчити самостійно називати жанр твору, характер, настрої та засоби музичної виразності.

Ознайомлювати з усіма основними жанрами літературних творів Для дітей (казка, легенда, вірш, оповідання, загадка, скороговка тощо). Закріплювати вміння розрізнати жанр твору.

Продовжувати ознайомлювати з творами митців, розвивати вміння Диференціювати їх за зображувально-виражальними засобами (види та жанри); вчити помічати виразність ліній та форм, гармонію кольорів.

Поглиблювати знання про різні види та жанри образотворчого Мистецтва. Ознайомлювати з жанрами: анімалістичним, казковим, Побутовим, із творчістю відомих класиків образотворчого мистецтва та ^Т пора ми сучасних митців.

Продовжувати ознайомлювати з виробами народних умільців (вишивка, килимарство, народна іграшка, писанкарство, кераміка), із застосуванням їх у побуті.

➤ **Ціннісне ставлення до мистецтва**

Поглиблювати знання про петриківський розпис, гуцульський орнамент.

Ознайомлювати з відомими українськими дитячими письменниками, художниками-ілюстраторами, упізнавати їх на світлинах; знати назви творів, які вони написали (ілюстрували).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- самостійно називає жанр музичного твору, характер та засоби музичної виразності;
- знає та розрізняє основні жанри літературного твору;
- знає основні жанри образотворчого мистецтва, твори відомих класиків образотворчого мистецтва та сучасних митців;
- знає і впізнає вироби народних умільців (вишивка, народна іграшка, писанка, кераміка тощо);
- знає прізвища декількох відомих українських письменників, художників-ілюстраторів, їхні твори.

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

У цьому віці дитина володіє вже певним обсягом знань, умінь та навичок щодо художньо-творчої діяльності. Вона усвідомлює, що за допомогою образотворення можна передавати об'єкти та явища довкілля і задля досягнення високих результатів треба дотримувати форми, пропорцій, кольору, характерності деталей предметів. Особливу увагу надає засвоєнню знань про перспективу, просторове розміщення, градацію пропорцій і відтінки зображених предметів.

На шостому році життя дитина здатна вже аналізувати та синтезувати об'єкти, які вона передає у художній творчості, диференціювати та ідентифікувати їх якості. Передаючи характерність персонажів, дитина вже вміє відобразити настрої, душевний стан через міміку, виразну позу тощо.

Виявляється самостійність у виконанні завдань, зростає інтерес до колективних робіт. Володіючи певними формотворчими навичкам¹⁵ та засвоївши знання про сенсорні еталони, дитина цього віку в роботах виявляє фантазію, творче мислення, тому вироби вирізняються неповторністю й оригінальністю.

➤ **Освітні завдання**

- Формувати в дітей особистісну емоційну позицію до творів художньо-творчої діяльності.
 - Формувати вміння самостійно відображати у роботах предмети та явища довкілля, користуючись набутими навичками; бажання вдосконалювати їх, опанувати нові.
 - Вчити створювати багатофігурні композиції, використовувати перспективу; самостійно добирати потрібні засоби зображення, вміло користуватися знаннями про колір, лінію, форму.
 - Вчити створювати комплексні сюжетні будови, планувати процес зведення споруди.
- Вчити працювати з пластмасовим і дерев'яним конструктором, створювати іграшки-забавки з деталей, вирізаних за шаблоном. Розвивати творчість, експериментування.
- Продовжувати ознайомлювати з характерними особливостями вишивки, заохочувати до

рукоділля. Сприяти розвиткові дизайнерських проявів.

- Продовжувати ознайомлювати з петриківським розписом (кольори, елементи) та виразністю скульптури малих форм.

- Розвивати фантазію, творче мислення, уяву, креативність у підході до образотворення.

Малювання. Удосконалювати навички малювання з натури, пам'яті, уяви, а також засвоювати прийоми та техніки: лінії - прямі, хвилясті, діагональні, обвідні; мазок, крапка, круг. Вчити самостійно добирати відповідний матеріал для передачі образу в малюнках (олівці, пензлі за товщиною); рівномірно штрихувати, тримати пензля похило до аркуша, а малюючи крапки, похилі лінії - вертикально; передавати форму, колір, відносну величину предметів, їх розміщення для передачі характерності образу, використовувати відповідну кольорову гаму; користуватися всією палітрою барв, отримувати відтінки змішуванням кольорів.

Учити передавати фігуру людини в русі, зі зміною положення рук та ^{НІГ} передавати в портретному жанрі міміку, відповідні пози; впізнавати ¹ передавати у малюнках людей різного віку, статі, професій; державну символіку, зовнішні ознаки українців, національний одяг.

Розвивати художні здібності, емоційне сприйняття занять малювання. Стимулювати бажання експериментувати з різними художніми Матеріалами, ознайомити з техніками роздільної крапки і мазка (імпресіонізм), забризкування, аерографії (дмухавка), витирання канцелярською гумкою. Розвивати фантазію, вміння побачити і "прочитати" абстрактне зображення у техніках симетричного відбитку, монотипії, питкографії.

Розвивати асоціативне мислення, вміння виразно передавати у малюнку явища довкілля, відтворювати їх характерні ознаки (композиція, колорит, форма). Вчити створювати багатопланові композиції, дотримуючись змісту, динаміки; передавати враження від спілкування із природою. Вчити самостійно тонувати папір, добирати кольорову гаму, властиву певній порі року. Для досягнення кращого ефекту в передачі характерності образів ознайомлювати з різними техніками: малювання воском (крона дерева), засипання кухарською сіллю (сніг, роса), малювання сухим пензлем по вологому тлі тощо. Спираючись на знання про лінію горизонту, повітряну перспективу, вчити створювати пейзажі, картини подій із життя, а також казково-фантастичного характеру.

Спонукаати до виконання колективних робіт.

Учити передавати візерунки, характерні для вишивки різних регіонів України, народної іграшки; властиві писанкам орнаменти на площинах різної форми, готових силуетах, а також на білому та кольоровому тлі.

Заохочувати придумувати та передавати візерунки самостійно, дотримуючись основних правил декоративного розпису: ритм, симетрія, характерний орнамент (рослинний чи геометричний), оздоблювати ними вироби.

Ліплення. Вчити ліпити з натури чи за уявою з цілого шматка глини (пластиліну) складні за будовою об'єкти, користуючись стекою для передачі характерності; продукувати образи різними способами: конструктивним, комбінованим, пластичним, передавати властиві деталі, виразність образу.

Заохочувати створювати самостійно та з однолітками сюжетні композиції. Вчити розміщувати об'єкти вертикально на підставці, дотримуючись пропорцій частин виробу.

Вчити передавати у ліпленні силуети тварин та людей у русі, деталізувати їх (ніс, рот на обличчі людей; шерсть, пір'я у тварин і птахів).

Вчити створювати образи за мотивами народних іграшок, керамічних виробів, ліпити посуд різними способами, ретельно згладжуючи поверхню виробу, прикрашати його орнаментом за допомогою стеки, наліпками пластилінових смужок чи кульок, допоміжним матеріалом. Ознайомлювати з фігурним посудом, створеним на основі силуетів тварин.

Вчити створювати рельєфи на пластинці. Показувати техніки ліплення за допомогою затирання пластиліну, викладання з кульок чи тоненьких пластилінових мотузок (гобелен).

Аплікація. Ознайомлювати дітей із вирізуванням симетричних форм складанням паперу навпіл, кількох однакових форм - з гофрованого паперу; силуетним вирізуванням та обривною аплікацією.

Учити створювати композиції, заповнюючи всю площину аркуша, передавати характерність образів кольором і використанням підсобних матеріалів (природний, покидьковий, шматки тканини тощо); працювати самостійно та разом з однолітками.

Вчити оздоблювати візерунками площини різних форм та готові опрідмечені силуети, передаючи характерність українських національних орнаментів.

Ознайомлювати з технікою виконання стрічкової аплікації, мозаїки (закладання шматками битих кольорових фломастерів, яєчною шкаралупою) та технікою засипання крупами чи покидьковим

матеріалом (стружка з кольорових олівців, кружальця від дираколу, різані кольорові нитки).

Удосконалювати вміння техніки наклеювання, склеювання та вирізування.

Конструювання. Збагачувати сприймання дошкільниками готових споруд; залучати до спостереження за процесом будівництва, використовуючи фотографії, схематичні малюнки та інші засоби. Привчати дітей намічати обриси майбутньої будови, які оточують площі різних конфігурацій. Учити створювати різні конструкції одного й того самого об'єкта з урахуванням певних умов та їх призначення. Вчити будувати за малюнком, схемою, світлиною. Залучати всіх дітей використовувати комплексні сюжетні будови; спонукати до обговорення внеску кожного у створення споруди. Вчити споруджувати конструкції одного й того самого об'єкта відповідно до різних умов їх використання (міст для пішоходів, міст для транспорту).

Заохочувати до встановлення зв'язку між формою предмета та його практичним призначенням; планувати процес зведення споруди; визначати, які деталі найбільше підходять для споруди та як їх доцільно комбінувати. Вчити споруджувати будівлі, враховуючи одночасно кілька умов, визначених вихователем (житловий триповерховий будинок із трьома під'їздами, міст через річку певної ширини); дотримувати співвідношення розмірів частин будівель, симетричного їх розташування.

Учити колективно створювати задуми будівель і разом реалізовувати їх. Сприяти спорудженню групи об'єктів, об'єднаних одним змістом (вулиця, площа, житловий масив). У зведенні спільних споруд вчити самостійно домовлятися про тему будови, розподіляти обов'язки, добирати потрібний матеріал. Привчати дітей самостійно аналізувати зразки будівель, виокремлювати частини, встановлювати їх функціональне призначення та просторове розміщення.

Учити конструювати іграшки-забавки з деталей, вирізаних за шаблоном, робити за допомогою мотузочка чи дротика рухливі деталі іграшок.

Вчити конструювати за завданням вихователя, власним задумом об'ємні іграшки з різного матеріалу (папір, фольга, поролон, тканина, Нитки, соломка). Вчити складати план послідовності виготовлення виробів відповідно до задуму.

Вчити дітей працювати із пластмасовим конструктором (кріпити Деталі за допомогою шипів). Ознайомлювати з дерев'яним конструктором, деталі якого кріпляться штифтами. Вчити кріпити та розбирати конструктор за допомогою скоби і молоточка. Закріплювати навички роботи за схемами, малюнками, словесною вказівкою, за задумом.

Формувати у дітей здатність до творення нового, дослідництва, експериментування, творчості, прояву творчої ініціативи, надавати дітям можливість самостійного вибору, пошуку й апробації різних варіантів і способів дій, відмови від заданого шаблону, зразка, стандарту. Створювати умови для творчого спілкування дітей.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- виявляє елементарну практичну вмільість в образотворчій діяльності;
- володіє різними способами передачі образів;
- планує свої дії, передбачає майбутній результат;
- самостійно займається художньою творчістю;
- залучає однолітків до створення спільних робіт;
- уміє малювати контури й силуети людей різного віку та статі;
- розуміє доцільність раціонального використання матеріалів для художньо-творчих дій;
- у колективній роботі намагається досягти високих стандартів, розуміє і приймає не лише схвальну оцінку. Здатна тривалий час займатися художньо-творчою діяльністю;
- осмислено надає перевагу продуктивній діяльності у вільний час;
- намагається досягти у роботі високих результатів, помічає недоліки власних виробів, самостійно усуває їх;
- із задоволенням передає власне “Я” в образотворчій діяльності, з симпатією сприймає себе, передає цей позитив у роботах;
- знає властивості матеріалів для художньо-творчої роботи, охоче експериментує з ними, дотримується правил безпечного користування ними;
- цікавиться художньо-творчими професіями: художник-пейзажист, анімаліст, дизайнер, художник-портретист, скульптор, архітектор;
- має власну думку щодо своїх робіт;
- порівнює власний портрет із зображеннями інших людей;
- аналізує власні роботи та твори мистецтва;
- передає враження від творів мистецтва;

- коментує свої дії у процесі роботи;
- захоплюється витворами мистецтва;
- виявляє художній смак, може оцінити роботи інших, розділяє гарне - негарне;
- охоче долає труднощі на шляху до досягнення мети;
- вдається до апробації нового та незвичного, шукає ефективніші засоби;
- самостійно добирає потрібний матеріал, використовує його для підсилення характерності об'єктів і явищ;
- виявляє фантазію, веде пошукову діяльність;
- спільно будує, творчо розвиває сюжети ігор із будівлями;
- створює нові споруди за зразком, світлиною, малюнком, різні їх варіанти за умовами щодо розміру, форми, кольору, призначення, оздоблення,
 - користується узагальненими уявленнями про можливості зведення і зміни різних конструкцій із конкретних матеріалів;
 - виготовляє власноруч і разом із дорослими конструкції, іграшки, саморобки, використовує їх для реалізації ігрових задумів;
 - втілює власний задум у будівлю, конструкцію.

МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

На шостому році життя діти емоційно сприймають музичні твори, визначають їх жанр, характер, темп, настрій (радісно, сумно, тривожно тощо).

Чистішим стає голосове інтонування мелодії, зміцнюється і подовжується дихання. Дитина частіше співає не лише у групі дітей, але й сольо.

Рухи старшого дошкільника стають більш координованими, виразними, хоча вони ще недостатньо легкі. Формується дитяча рухова й інструментальна творчість.

Граючи на музичних інструментах, добирає мелодію на слух, підлаштовує до неї голос. Виступає режисером нескладної інсценівки, корегує дії однолітків, передає колорит українських народних казок та творів інших жанрів. Бере участь у музичних іграх-драматизаціях на теми українських народних казок, пісень, ігор.

➤ **Освітні завдання**

- Продовжувати розвивати потяг та інтерес до української народної та класичної музики.
- Спонукає самостійно називати характер, настрій музичного твору та засоби музичної виразності.
- Учити диференціювати тембри скрипкових, духових, ударних інструментів симфонічного оркестру.
- Формувати основні співочі вміння.
- Удосконалювати вміння дітей виразно та ритмічно рухатися під музику відповідно до її темпу, характеру, динаміки; дотримуватися пауз.
- Активізувати дітей творчо виявляти себе в різних видах музичної діяльності (гра-драматизація, танець, музична гра, опера, імпровізація на музичних інструментах тощо).

Слухання. Збагачувати дітей знаннями про українську народну музику, традиції свого народу; бажання слухати музичні твори, розрізняти її за характером, жанром, запам'ятовувати і впізнавати твір за вступом і мелодією.

Розвивати вміння самостійно називати жанр твору, характеризувати його, визначати особливості; розрізняти різні за характером музичні твори, зіставляти їх, розповідати про відмінності між ними.

Розвивати гармонічний слух: вчити відчувати відповідність (невідповідність) акомпанемента мелодії; розрізняти види музики: класика, сучасна, народна.

Співи. Вчити співати виразно, без напруження, плавно; проспівувати слова виразно, інтонаційно чисто, закінчення фраз співати легко, не наголошуючи на них; співати в різному темпі без супроводу, під акомпанемент. Вправляти у вмінні розрізняти на слух правильний і неправильний спів; визначати звуки за висотою і тривалістю; зберігати правильну позу під час співу.

Музично-ритмічні рухи. Вчити правильно відтворювати в рухах ритмічний малюнок танцю (гри, хороводу); рухатися відповідно до характеру музики, динаміки, зміни регістрів, темпу; бігати легко, високо піднімаючи ноги, підскакувати з ноги на ногу. Розвивати вміння виконувати ритмічні рухи різного характеру з атрибутами та без них; самостійно утворювати коло, дотримувати певної відстані між парами, сходитися в пари та розходитися; звужувати й розширювати коло, робити викид ніг під час

підскоків, рухатися парами, відходити одне від одного спиною.

Заохочувати у музичних іграх діяти самостійно, передавати ігрові образи, придумувати елементи танців, творчо використовувати знайомі елементи народних і сучасних танців.

Гра на музичних інструментах. Учити відтворювати на музичних інструментах різні ритмічні малюнки, акценти. Стимулювати виконувати в оркестрі невеликі п'єси; імпровізувати на музичних інструментах, добирати знайомі мелодії, створювати ритмічні п'єси.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- упізнає твір за вступом і мелодією;
- сприймає музичний твір з позиції краси, виявляє себе емоційно сприйнятливим поціновувачем музики, насолоджується музикою;
- співає інтонаційно чисто, легко закінчує фрази пісень;
- уміє зберігати правильну позу під час співу;
- рухається відповідно до темпу, динаміки музики;
- відтворює ритмічний малюнок танцю (хороводу, гри);
- разом з іншими дітьми виконує танцювальні рухи: самостійно утворює коло, звужує та розширює його, робить викид ніг під час підскоків, рухається в парі (сходяться в пари і розходяться у різні сторони);
- уміє дотримувати відстані між парами;
- творчо використовує танці, пісні, придумує власні елементи танців» імпровізує на музичних інструментах;
- виконує в оркестрі на музичних інструментах невеликі п'єси.

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

Старший дошкільник добре розуміє зміст вистави, театральні образи. Співпереживає разом із героями твору, намагається підказати, що робити, порівнює вчинки персонажів зі своїми власними та вчинками однолітків, оцінює їх. Йому імпонують позитивні герої.

Дитина здатна впізнати в силуетах чи тінях образи персонажів, може оцінити і схарактеризувати їх (хитрий, веселий, злий тощо). Вміє своєчасно долучитися до участі в драматизації, стає ініціатором в організації гри “Театр”. Бере активну участь у підготовці театралізованих дійств: допомагає виготовляти костюми, декорації.

Може творчо перевтілитися в образ запропонованого персонажа, виконує роль виразно та з гумором, вносить свої пропозиції, має власне бачення образу.

Дитина має уявлення про різні види театрів, орієнтується в них, розрізняє особливості та відмінності. Розуміє театральну термінологію, усвідомлює, що підготовка театральної вистави - колективна і тривала робота.

➤ **Освітні завдання**

- Спонукаати дітей до самостійної організації театралізованої діяльності: ігри-драматизації за змістом літературних творів, театралізовані ігри.
- Продовжувати вправляти дітей у передачі образу за допомогою засобів зовнішньої виразності: жестів (рухи рук), міміки (зміна виразу обличчя) та пантоміми (рухи всього тіла).
- Формувати сприймання музичного твору з позиції краси, насолоджуватися музикою.

Домагатися високого рівня моторної функції мовлення, його інтонаційної виразності. Вчити змінювати модуляцію голосу (силу); висоту тону (тоненький голосок і низький, грубий голос); темп мовлення (вміти говорити повільно, як “череха”, та швидко, як “сорока”); тембр мовлення, його емоційне забарвлення (передача голосом почуттів, психологічних станів: радість, сум, гнів тощо); ритм мовлення (повільно, мелодійно або Уривчасто). Розвивати чітку дикцію.

Формувати творче ставлення до обраної ролі. Заохочувати до самостійності та індивідуальності в доборі засобів виразності. Домагатися яскравого емоційного забарвлення образу персонажа. Вчити вносити творчі фрагменти в ігри, сюжети вистав; давати дітям змогу висловлювати власне бачення образу героя чи сюжету вистави.

Продовжувати ознайомлювати з різними видами театрів, їх особливостями, призначенням (фланелеграф, магнітний, тіньовий, настільний, пальчиковий, ляльковий, бі-ба-бо тощо). Вчити керувати лялькою-маріонеткою.

Вчити розуміти та користуватися театральною термінологією: колектив - актор, трупа, режисер, костюмер, гример, глядачі; вистава - сюжет, сценарій, прем'єра, антракт; театр - зала, сцена, лаштунки,

декорації тощо.

Формувати розуміння змісту театралізованого дійства, образу персонажа. Вчити оцінювати поведінку героїв (добрий, злий, щедрий, жадібний тощо). Вправляти в умінні своєчасно вступати у колективну драматизацію. Закріплювати навички монологічного та діалогічного мовлення.

➤ **Тематика вправ та ігор**

“Уяви, що ти їси лимон (цукерку) і передай це мімікою”, “Зачарована дитина” (відповідати лише жестами), “Покажи подив (страх, радість)”, “Який настрої у друга?”, “Назви емоцію та опиши її”, “Море хвилюється”, “Раз, два, три - ти ведмедик (зайчик, лисиця)”, “Покажи предмет”, “Поламаний телевізор (без звуку)”, “Уяви і побачиш”, “Уяви і доторкнися”, “Пригадай і розкажи”, “Скажи фразу, як сорока (черепашка, мишка, ведмедик)”, “Сумне (радісне, зле) речення”. Різноманітні види театрів, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- вправно і влучно передає образ героя, використовуючи жести, міміку, пантоміму, своєчасно вступає в дію;
- володіє навичками керування маріонеткою;
- розрізняє добрі та погані вчинки, почуття персонажів, співвідносить їх із власними;
- намагається бути відповідальною, виконує доручені обов’язки;
- керується вподобаннями інших учасників театралізації;
- добре орієнтується в емоційних станах, називає їх; виявляє себе емоційним і чуйним глядачем;
- має розвинене сприймання театралізованого дійства, запам’ятовування, спостережливість;
- уміє самостійно складати сюжети та сценарії, показувати виставу театру іграшок, організовувати гру “Театр”;
- усвідомлює відмінність між реальним і фантастичним;
- уміє читати напам’ять віршовані тексти, переказує прозу, широко застосовує усну народну творчість;
- має чітко розвинену дикцію, користується засобами інтонаційної виразності;
- володіє діалогічним та монологічним мовленням (на рівні компетенції);
- уміє оцінювати гарні декорації, бере активну участь у виготовленні масок, атрибутів для декору театралізованого дійства;
- обирає вірші, казки, ролі, керуючись власними вподобаннями;
- активно виявляє творчий задум, висуває цікаві ідеї, схильна втілювати їх у діяльність;
- фантазує, має багату уяву, почуття гумору;
- виявляє самостійність, висловлює власну думку щодо перевтілення у сценічний образ;
- вносить у театралізацію творчі фрагменти.

ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

У дитини старшого дошкільного віку зростають можливості до сприймання й осмислення літературних творів, що виявляється у:

- здатності усвідомлювати події, яких не було у їхньому власному досвіді;
- здатності співчувати літературним героям;
- прагненні розуміти мотиви поведінки героїв;
- здатності відтворювати ланцюг подій твору;
- свідомому ставленні до авторського слова, вмінні помічати особливості мовлення, виокремлювати образне мовлення та відтворювати його.

Старший дошкільник здатний відповідати на запитання різного характеру за змістом твору, які допомагають зробити висновки, спрямовані на з’ясування мотивів учинків дійових осіб, а також дають змогу дізнатися про емоційне ставлення до подій та героїв.

Удосконалюється вміння осмислено, чітко та виразно читати вірші напам’ять, виявляючи ініціативу й самостійність. Зміст віршів значно ускладнюється. На характер заучування позитивно впливає інтерес до змісту вірша. Діти ліпше запам’ятовують, якщо є мотивація.

➤ **Освітні завдання**

- Продовжувати формувати уявлення про особливості художньої літератури: жанри, композицію, про найпростіші елементи образності мови.

- Формувати здатність елементарно аналізувати зміст і форму художнього твору.
- Учити осмислено, чітко та виразно читати вірші напам'ять.
- Спонукаати дітей до самостійних ігор-драматизацій, театралізованих ігор та ігор за змістом знайомих художніх творів.

- Продовжувати вчити дітей інсценувати нові художні твори, промовляти авторський текст.

➤ **Читання та розповідання**

Продовжувати залучати дітей до слухання, вивчення напам'ять і розігрування малих фольклорних творів. Вчити розуміти метафоричні загадки, їх художній образ; використовувати засоби виразності під час складання власних загадок.

Продовжувати ознайомлювати дітей із новими соціально-побутовими та фантастичними казками. Вчити розуміти, сприймати засоби виразності казки: афористичність мовлення, зачини, кінцівки, фантастичні перетворення, чарівні предмети; відповідати на запитання за змістом казки, оцінювати вчинки героїв і висловлювати своє ставлення до них; упізнавати назву казки за ілюстраціями, описом героїв; знаходити і називати зачин, кінцівку казки, змінювати їх на прохання вихователя, придумувати нові епізоди до сюжету казки; розуміти подібне та відмінне у сюжеті двох казок.

Вчити самостійно й емоційно передавати зміст літературних творів, зберігаючи послідовність сюжету, розуміти моральний зміст подій; передавати інтонації запитання, здивування, прохання, авторські звороти.

Спонукаати запам'ятовувати назву й автора оповідання.

Складати оповідання за змістом прислів'я.

➤ **Виразне читання**

Вчити свідомо запам'ятовувати і читати вірш чітко, виразно, передаючи характер твору, відчувати і передавати ритмічність і мелодійність мови, дотримувати смислових пауз, інтонацій, учини володіти своїм голосом (знижувати або підвищувати його залежно від змісту твору). Вчити визначати настрій твору, добирати слова-рими, відтворювати образність мови. Розвивати мовленнєво-творчі здібності: співвідносити тему зі змістом вірша; використовувати художньо-поетичні вирази в самостійних розповідях; складати самостійну розповідь на тему вірша; читати вірш, використовуючи мальовану модель.

➤ **Робота з книжкою**

Розвивати інтерес до книжки. Привчати дітей використовувати книжки як засіб організації цікавого відпочинку, прищеплювати бажання і вміння самостійно діяти з книжкою, дотримуватися правил гігієни читання, берегти книжку. Вчити звертати увагу на зовнішній вигляд книжки (обкладинка з назвою, прізвищами автора і художника, сторінки, нумерація; початок і кінець); розповідати, що книги пишуть письменники, їх друкують у друкарні. Організовувати виставки дитячих книг, присвячені ювілеям письменників, а також літературні ранки, вікторини, ігри.

Ознайомлювати з художниками-ілюстраторами дитячих книжок. Вчити порівнювати ілюстрації різних художників до одного твору; проводити зустрічі з письменниками, художниками-ілюстраторами. Вчити передавати свої враження від прочитаних творів за допомогою малюнків, створювати мальовані моделі, книжки-картинки; самостійно складати сюжет розповіді; вводити у літературний твір інший початок або інше закінчення.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- знає українські народні казки про тварин, фантастичні, соціально- побутові та казки інших народів, розповідає їх;
- визначає у структурі казки зачин, кінцівку, повтори, образні вирази, чарівні предмети;
- змінює початок (кінцівку) казки, вводить нових героїв у зміст казки за завданням вихователя;
- розуміє мораль казки; дає оцінку вчинкам героїв;
- бере участь у бесідах за змістом художнього твору, етичних бесідах та бесідах за запитаннями автора;
- емоційно передає зміст художнього твору;
- визначає настрій твору; відтворює образність мови;
- знає автора та назву вірша, читає його виразно;
- добирає слова-рими; чітко, виразно читає вірш, відчуває і передає мелодійність, ритмічність мови, володіє своїм голосом;
- розглядає ілюстрації, називає художній твір відповідно до змісту ілюстрацій, опису героїв;
- орієнтується в жанрах художніх творів;

- має уявлення про будову книги, людей різних професій, які працюють над її створенням;
- чергує в куточку книги, лагодить книги;
- самостійно організовує ігри-драматизації, ігри за сюжетом знайомих творів, театралізовані ігри;
- бере участь в інсценуванні знайомих і нових художніх творів.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ГРА ДИТИНИ”

➤ **Вікові можливості дитини**

Багатшими та різноманітнішими стають ігри дітей. Сюжетно-рольова гра набуває найбільшого розвитку: сюжети ускладнюються, помітнішими стають прояви творчості, з’являються ігри-фантазії, ігри з правилами, режисерські ігри. Сюжети стають дедалі реальнішими, дитина намагається передати зміст життєвих вражень, а не лише їх зовнішній бік. Значно розширюється діапазон ігрових ролей, дитина добре орієнтується в своїх ігрових діях, відтворює статево-рольові поведінкові стандарти, виявляє гнучкість, змінює рольові дії.

Дошкільник починає планувати ігрові дії, здатний до самоорганізації, обирає організатора гри або бере цю роль на себе. Чітко дотримується правил гри або придумує власні.

Формуються взаємини партнерства: дитина розуміє, що для гри їй потрібні товариші, спільники. Ігри стають набагато тривалішими (деякі можуть тривати по кілька днів).

Удосконалюються творчі ігри дітей, виявляється інтерес до Ігор, драматизацій. З’являється творча ініціатива, дитина може контролювати свої та чужі дії, регулювати спільну діяльність, адекватно реагувати на успіх і невдачу.

➤ **Освітні завдання**

- Формувати у дитини бажання бути учасником дитячого колективу, посісти в ньому певне місце.

- Стимулювати бажання поводитися самостійніше, більше покладатися на власні сили; відмовлятися від надмірної допомоги дорослого, виявляти ініціативу у виборі теми гри, обдумувати сюжет, добирати потрібний матеріал.

- Учити називати улюблені ігри, планувати хід гри, динаміку сюжету, пояснювати правила, зіставляти кінцевий результат із задуманим. Розвивати вміння відстоювати свою позицію, але враховувати при цьому інтереси інших дітей.

- Учити розуміти, що певна ігрова роль вимагає дотримання правил, вчити дотримуватися їх.

- Виховувати толерантність; сприяти тому, щоб авторитетніші й активніші діти дослухалися до пропозицій інших, менш активних дітей, не пригнічували їхню ініціативу. Виховувати розуміння та бажання дотримуватися норм культури поведінки та спілкування в ігровій діяльності. Вчити сміливо висловлювати свою незгоду, доводити раціональність і доцільність саме своєї пропозиції.

- Формувати прагнення реалізовувати ігровий задум. Збагачувати зміст і тематику дитячих ігор.

ГРА ЯК ПРОВІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Розширювати діапазон ігрових ролей. Учити відображати не лише події з власного життя, а й зміст художніх творів, висловлювати враження про літературних чи мультиплікаційних героїв.

Формувати здатність планувати ігрові дії, самореалізовуватися; аналізувати власні вчинки та дії, співвідносити їх з очікуваннями інших та з моральними нормами.

Виховувати взаємодопомогу, коректне ставлення до ровесників, співпереживання щодо невдач інших.

Формувати в дітей уміння самостійно організовувати різні види ігор, вибирати вид гри, добирати атрибути до неї.

Вчити дітей ставити загальну мету в спільних іграх і досягати її.

➤ **Сюжетно-рольова гра**

Учити дітей розуміти, усвідомлювати, дотримуватися культури людських взаємин.

Розвивати вміння попередньо обдумувати та обговорювати (аналізувати) план майбутньої гри, її сюжетну лінію; добирати відповідний матеріал, розподіляти ролі, знаходити й облаштовувати місце проведення гри.

Учити орієнтуватися у своїх ігрових діях, називати ігрову роль та дії, пов’язані з нею.

Заохочувати дітей пояснювати іншим правила гри, її сюжет. Формувати вміння дотримуватися встановлених правил гри, придумувати свої, попередньо обговорювати їх з іншими учасниками.

Розвивати здатність виконувати 2-3 ролі (за потреби).

Виховувати відповідальність, прагнення допомогти, вміння співчувати та співпереживати іншим. Стимулювати бажання переходити від нечисленних ігрових угруповань до численних.

➤ **Театралізовані ігри**

Спонукаючи дітей самостійно організовувати ігри-драматизації, театралізовані ігри та ігри за змістом художніх творів; розігрувати сюжети знайомих казок, забавлянок, українських дитячих народних пісень.

➤ **Ігри-драматизації**

Учити брати активну участь у драматизаціях літературних творів; здійснювати показ за допомогою різних видів театру. Вправляти в умінні виразно передавати образи персонажів; домагатися в іграх змістовності, результативності.

➤ **Інценування**

Продовжувати вчити дітей інценувати нові художні твори, промовляти авторський текст; виготовляти декорації та атрибути до казок, віршів, оповідань.

➤ **Конструкторсько-будівельні ігри**

Вчити дітей планувати процес створення конструкцій, обговорювати його з іншими гравцями. Формувати вміння планувати майбутню будівлю: виокремлювати частини, просторове розміщення, призначення тощо. Вчити будувати за зразком.

Виховувати цілеспрямованість, наполегливість, бажання довести розпочату справу до кінця, домагатися якісного виконання задуму (виправляти помилки, переробляти зроблене).

Учити діяти послідовно, розвивати витримку, посидючість. Формувати вміння об'єктивно оцінювати роботу, використовувати різний матеріал (з урахуванням його властивостей та якостей).

Заохочувати до прояву творчості та фантазії, до використання споруд у майбутніх іграх.

➤ **Дидактичні ігри**

Продовжувати розвивати та вдосконалювати розумові й сенсорні здібності дитини: вміння обстежувати предмети, групувати та розподіляти їх за певними ознаками, визначати просторове розміщення.

Вчити порівнювати та класифікувати речі й об'єкти природи, їх зображення, лічити їх, визначати форму, величину. Розвивати вміння аналізувати, складати з кількох частин ціле.

Спонукаючи дітей чітко виконувати завдання та дотримуватися правил гри. Стимулювати бажання самостійно грати у дидактичні ігри.

Тематика дидактичних ігор

Пізнавальний розвиток.

Ознайомлення з природою: “Що змінилося?”, “Зоопарк”, “Коли це буває?”, “Бігає, літає, повзає, стрибає”, “Хто більше назве?”, “Не заблукай”, “Квіти”, “Збережемо овочі”, “Відгадай, де росте”, “Впізнай на смак”, “Відгадай квітку за запахом”, “Вінок”, “Що росте в лісі?”

Ознайомлення з довкіллям: “Дружна сім'я”, “Рибалка”, “Хвилянка”, “Чарівна квітка”, “Подорож містом”, “Що з чого зроблене?”, “Мамина світлиця”.

Мовленнєвий розвиток.

Зв'язне мовлення: “Мандрівка по кімнаті”, “Чи знаєш ти?”, “Літак”, “Екскурсія в музей образотворчого мистецтва”, “Де і коли це було?”, “Хто як працює?”

Звукова культура мовлення: “Зіпсований телефон”, “Що почули?”, “Жуки”, “Тиша”, “Що це?”, “Оркестр”, “Упізнай звук у слові”, “Скажи правильно”.

Словник: “Що робить цей предмет?”, “Так - ні”, “Магазин”, “Що зайве?”, “Назви який”, “Хто більше помітить небилиць?”, “Що не так?”, “Одним словом”.

Грамматика: “Де я був?”, “Хто більше придумає речень?”, “Чого не стало?”, “Що ми робимо?”, “Дізнайся, хто це?”, “Кого де бачив?”, “Було чи буде?”, “Ким ти будеш?”

Елементарні математичні уявлення та сенсорика.

Кількість і лічба: “Пошта”, “Стук-стук”, “Яку іграшку забрали?”, “Назви більше число”, “Числа-сусіди”, “Східці”, “Пройди у ворота”, “Зроби стільки рухів, скільки ...”, “Плутанина”.

Величина: “Широкі сходи”, “Три подарунки”, “Магазин”, “Хто вищий?”, “Кому що підходить?”, “Де чие?”, “Шеренга”.

Форма: “Доміно”, “Добери за формою”, “Знайди за описом”, “Доручення”, “Знайди предмет такої

самої форми”, “Тіло чи фігура?”.

Орієнтування у просторі: “Знайди предмет”, “Піди куди скажу > “Зроби так”, “Вулиця”, “Хто дістане?”, “Подорож кімнатою”.

Орієнтування у часі: “Лото”, “Коли це буває?”, “Дні тижня”, “Було, є чи буде?”

➤ **Настільно-друковані ігри**

Учити дітей класифікувати предмети за певними ознаками, за парністю. Вдосконалювати вміння добирати картинку за зразком, спираючись на назву, зорову пам’ять.

Учити складати розрізні картинки зі складними сюжетами, що мають розрізи по діагоналі, чи фігурні.

Удосконалювати вміння грати у маршрутні ігри, обираючи найкорот- пії маршрути до фінішу. Вчити аналізувати свої дії, передбачати хід гри.

Ознайомлювати дітей з іграми шахово-шашкового типу. Розвивати інтерес до них, уміння зосереджуватися, діяти злагоджено з партнерами, передбачати хід суперника, будувати план гри.

➤ **Ігри на розвиток креативності**

Заохочувати дітей брати на себе роль дослідника, фантазера, новатора. Формувати усвідомлення того, що експериментувати та досліджувати цікаво.

Збагачувати практичний і теоретичний досвід дитини, спонукати її до творчості, експериментів, оригінальності.

Формувати вольові якості: вміння зачекати, інколи поступитися, обстоювати свою думку. Розвивати почуття гумору, вміння посміятися над своїми помилками; розвивати філософське ставлення до невдач.

➤ **Іграшка**

Формувати вміння розрізняти, називати різні види іграшок (із соломи, трави, тканини, лози, дерев’яні, керамічні) та місце виготовлення народних іграшок (Косів, Опішня, Яворів тощо). Розвивати вміння використовувати іграшки за призначенням та варіювати можливості гри з ними. Вчити після гри складати іграшки у відведене місце в іграшковому куточку.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ГРІ

Сприяти розвиткові пошукової діяльності. Виховувати та розвивати ініціативність, кмітливість, самооцінку, вольові зусилля, бажання домогтися високих результатів.

Формувати уміння будувати взаємини з ровесниками на основі моральних норм поведінки: зважати на думку товаришів, обстоювати власну думку, дотримуватися правил гри; прагнути неупереджено розв’язувати суперечки.

Заохочувати вибіркові дружні й товариські взаємини між дітьми; ігрові об’єднання з колективним характером взаємин. Удосконалювати вміння дітей спілкуватися одне з одним під час гри, виявляти своє ставлення до вчинків однолітків, обґрунтовувати свої дії.

Учити справедливо оцінювати результати гри, дбати насамперед про загальнокомандні результати. Вчити у грі домагатися високих стандартів якості. Формувати здатність виявляти активність у грі.

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ГРА ДИТИНИ"**

- із задоволенням грає в ігри, виявляє активність;
- фізично витривала, розвинена відповідно до свого віку, швидка, спритна;
- розуміє призначення предметів і відповідно використовує їх в ігровій діяльності, діє впевнено, вправно;
- позитивно сприймає спільну ігрову діяльність;
- розкладає на місце матеріали та атрибути після закінчення гри;
- дотримується моральних норм та правил у грі, намагається бути справедливою, допомагає іншим дотримуватися правил гри;
- у виборі ролей керується моральними цінностями;
- віддає перевагу певним іграм, ролям, охоче проводить ігри на вулиці; відстоює право на вибір;
- стримує агресивність, намагається уникнути суперечок;
- упевнена у своїх можливостях, гідно поводить себе в разі виграшу (програшу);
- розповідає про сюжет гри, план майбутніх дій;
- виявляє ініціативу;
- для втілення в рольовий образ варіює вирази обличчя, міняє жести, тембр голосу.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ

“ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ”

➤ **Вікові можливості дитини**

Дітям здебільшого легко дається розв’язування задач на додавання і віднімання, проте їм важче визначати склад числа.

Дещо важко розмежовувати множину на дві частини. Термін “суміжні числа” доводиться замінювати терміном “числа-сусіди”.

Діти легко визначають висоту, ширину, довжину, їм цікаво вимірювати об’єм сипучих і рідких речовин за допомогою умовної мірки. Із задоволенням розкладають предмети в порядку зростання і спадання за висотою, довжиною.

Дошкільники цього віку добре засвоюють матеріал про геометричні фігури, вміють застосовувати набуті знання на практиці, тобто знайти у побуті предмет відповідної форми (круглої, прямокутної тощо). Вони активно шукають відмінне і подібне у геометричних фігурах, групують їх.

Важчим є завдання назвати просторові геометричні форми: куля, циліндр.

Уміння з орієнтування у просторі діти закріплюють у рухливих, сюжетно-рольових іграх.

Міцнішими стають і знання щодо орієнтування в часі, діти менше помиляються у часових поняттях: “вчора”, “завтра”, “колись”, “давно”, “було”, “буде”.

➤ **Освітні завдання**

• Сприяти закріпленню навичок нескладних усних обчислень, розв’язування арифметичних задач, нескладних прикладів.

• Допомогати у формуванні вмінь із вимірювання об’єму, маси, довжини, ширини, висоти.

• Закріплювати знання геометричних фігур; уміння визначати просторові та часові відношення.

• Учити обґрунтовувати відповідь та обстоювати правильність свого міркування.

• Вчити лічити кількісною та порядковою лічбою, визначати суміжні числа, склад числа; визначати час за допомогою годинника; формувати елементарні знання з народної математики.

СЕНСОРНІ ЕТАЛОНИ

➤ **Величина предметів**

Формувати вміння визначати висоту, ширину, довжину, товщину предметів; об’єм сипучих і рідких речовин за допомогою умовної мірки; вимірювати масу предметів за допомогою ваги. Вчити розкладати предмети в порядку зростання та спадання за висотою, шириною, довжиною, товщиною. Ознайомлювати з вимірюванням величини за допомогою народних одиниць міри: довжину предметів (п’ядь, лікоть, сажень).

➤ **Геометричні фігури**

Вправляти у розрізненні та називанні площинних геометричних фігур: квадрат, круг, трикутник, прямокутник. Ознайомлювати з овалом і ромбом. Закріплювати вміння розрізняти і називати об’ємні геометричні фігури: куля, куб, циліндр, конус; називати структурні елементи: вершина, сторона, кут. Закріплювати знання про геометричні фігури при ознайомленні із виробами народних майстрів (вишивка, різьба, ткацтво), їх суттєві регіональні особливості. Формувати математичні поняття засобами усної народної творчості (казки, лічилки, прислів’я, приказки).

➤ **Орієнтування у просторі**

Закріплювати і поглиблювати просторові уявлення (ліворуч, праворуч, Угорі, внизу, попереду, позаду, далеко, близько). Вчити рухатися у визначеному напрямку, з’ясовувати місце перебування за заданою умовою; називати розміщення одного предмета відносно іншого. Вчити визначати своє Положення серед довколишніх предметів; уживати вирази, що означають віддаленість предметів від себе. Ознайомлювати зі схемами-моделями просторового розміщення.

➤ **Орієнтування в часі**

Закріплювати й поглиблювати часові уявлення: ранок, день, вечір, ніч, вчора, сьогодні, завтра. Вчити послідовно називати дні тижня, пори року, місяці року. Ознайомлювати з календарем та вчити ним користуватися.

Вчити визначати час за годинником.

➤ **Народні ігри з математичним змістом**

Кількість: “Кінь”, “Квочка”, “Регіт”, “Вовк і лисичка”, “Камінці” “Сімейка”, “Зайчик і Бурчик”.

Орієнтування у просторі: “Засмучений зайчик”, “Дощику-дощику”, “Ой у перепілки”, “Іде, іде дід”, “Пускайте нас”, “Калина”.

Орієнтування в часі: “Коли це буває?”, “Мак”, “Звідки ти?”, “Розлилися води”.

Геометричні форми: “Фарби”, “Ворота”, “Іду, іду”.

Величина: “Шевчик”, “На чім стоїш?”, “Коровай”, “Бондар”.

ЕЛЕМЕНТАРНІ МАТЕМАТИЧНІ УЯВЛЕННЯ

Навчати дітей лічби в межах 10 на предметах, розміщених по-різному (лінійно, хаотично, колом, трикутником), згори-вниз, знизу-вгору, по діагоналі, від будь-якого числа до десяти і від десяти до заданого числа. Вчити порівнювати числа в межах 10; вчити, як із нерівності утворювати рівність додаванням чи відніманням.

Закріплювати розуміння того, що кількість не залежить від величини, форми предметів, просторового розміщення і напрямку лічби.

Ознайомлювати зі структурою задачі. Вчити складати задачі-драматизації, задачі-ілюстрації на додавання і віднімання за малюнками та практичними діями в межах 10; виконувати прості обчислення усно. Формувати уявлення про числа 5-10, цифри 0-9.

Вчити визначати склад чисел у межах 10 за допомогою предметних множин, розмежованих на дві частини. Навчати вміння порівнювати суміжні числа, використовуючи термін “числа-сусіди”.

Ознайомлювати дітей з елементами **народної математики**. Навчати кількісної та порядкової лічби методом лічби на пальцях. Ознайомлювати з народними способами фіксування чисел (вузлики, квасолини, бирки). Пояснювати, що бирка є своєрідним математичним письмом (дерев’яна дощечка чи паличка, на якій ножом робили риски, що позначали відповідне число).

Учити планувати свою пізнавальну діяльність та здійснювати її у разі потреби змінювати плани. Сприяти вмінню використовувати моделі, умовно-символічні зображення, схеми.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- лічить у межах 10;
- порівнює множини за кількістю;
- вміє розв’язувати елементарні (прості) задачі та приклади на додавання і віднімання в межах 10;
- розрізняє довжину, ширину, висоту, товщину предметів на основі порівняння, зіставлення розмірів двох предметів;
- визначає масу предметів за допомогою ваги, об’єм речовини за допомогою умовної мірки, порівнює предмети;
- розрізняє геометричні фігури (круг, овал, трикутник, квадрат, прямокутник, ромб), об’ємні геометричні фігури (куля, куб, циліндр, конус);
- оперує поняттями “тиждень”, “місяць”, “рік”; знає дні тижня, місяці року, пори року;
- знає цифри 0-9;
- визначає просторове розміщення предметів (включаючи поняття “праворуч”, “ліворуч”);
- розрізняє предмети за розміщенням;
- розуміє склад числа в межах 10;
- порівнює суміжні числа;
- має елементарні знання з народної математики.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “МОВЛЕННЯ ДИТИНИ”

ЗВУКОВА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

До старшого дошкільного віку дитина зазвичай оволодіває вимовою всіх звуків, хоча у деяких дітей ще недостатньо артикуляційно сформований звук [р] та шиплячі звуки.

У старших дошкільників достатньо розвинені мовленнєве дихання, фонематичний слух, артикуляційний апарат. Діти диференціюють близькі фонематичні звуки; регулюють силу голосу відповідно до ситуації. Розвиваються фонематичне сприймання і здатність до звукового аналізу слова.

Дитина критично ставиться до своєї вимови, усвідомлює дефекти. Через порушення вимови діти заміняють під час мовлення слова з дефективним звуком іншими словами, подібними за значенням (замість “машина” - “автомобіль”).

Діти активно грають зі звуками, інтонаційно промовляють звук у слові, аналізують звуковий склад слів, виокремлюють перший і останній звуки у слові, добирають слова з потрібним звуком, диференціюють поняття “звук”, “слово”.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати звукову виразність мовлення (силу голосу, його тембр, темп, ритм, мелодику, навички використання різної інтонації, чітку дикцію).
- Удосконалювати артикуляцію звуків, диференціацію подібних за звучанням звуків.
- Продовжувати ознайомлювати дітей зі словом, вправляти у вмінні виокремлювати слово як самостійну смислову одиницю із потоку слів, учити правильно визначати наголос.
- Ознайомлювати з реченням, вчити виокремлювати його з мовлення як смислову одиницю, складати речення, графічно його зображати.
- Ознайомлювати зі складовою будовою слова, вчити вмінню робити поділ слів на склади, працювати зі складовими схемами слів.
- Ознайомлювати зі звуковою будовою слів (голосні, тверді та м'які приголосні звуки), формувати навички проведення звукового аналізу слів.

Розширювати знання дітей про будову мовленнєвого апарату: губи, зуби, язик, спинка язика, кінчик язика, піднебіння.

Учити чітко диференціювати у словах вимову свистячих і шиплячих звуків, а також звуків [л], [р].

Вправляти у роздільній вимові звукосполучень йотованих голосних [йа], [йу], [йе], [йі].

Учити розрізняти на слух тверді та м'які приголосні (сир - сірник, дарувати - дякувати).

Навчати добирати слова, близькі за звучанням (міст - лист, хрущ - кущ, книжка - мишка, густо - пусто) тощо; за завданням вихователя добирати слова на певні звуки та виділяти їх звучання (машшина, хусстка, жжжаба). Вчити правильно вимовляти звук [ф] у словах іншомовного походження (футбол, фрукти, фініш, ферма) тощо та звукосполучення [хв] (хвіртка, хвиля, хвала, хвіст); визначати, у яких словах вимовляється звук [г], чітко його вимовляти; диференціювати на слух схожі звуки: [г]-[г], [ц]-[ч], [с]-[ш], [з]-[ж], [ж]-[ш]; правильно ставити наголос у словах, що різняться значенням завдяки наголошенню (*білизна - білизни; згодиться - згодиться*) та в різних формах одного слова (*сковорода - сковороду - сковородою - сковороди - сковорід*).

Відпрацьовувати вміння говорити з різною силою голосу, дотримуватися пауз у реченні, правильно інтонувати різні типи речень (розповідні, питальні, окличні інтонації), робити логічний наголос. Вчити виділяти голосом звертання, вставні слова.

Продовжувати ознайомлювати дітей із поняттям “слово”, вчити виокремлювати слова з потоку мовлення, використовуючи ігрові, словесні вправи, художню літературу, вправи на словотворення. Звертати увагу дітей на смисловий аспект слова (слово позначає предмет, ознаку, дію).

Ознайомлювати дітей із поняттям “речення”. Вчити виокремлювати речення із мовленнєвого потоку; складати речення зі слів; визначати кількість слів у реченні, їх місце (перше, друге, третє); складати речення за змістом картинок, іграшок, з відповідними словами, графічно зображати речення; визначати кількість речень у тексті.

Ознайомлювати з терміном “склад” (злиття приголосного та голосного звуків, склад може складатися з одного голосного звука). Вчити ділити слова на склади без збігу двох приголосних; називати кількість складів у слові, їх порядок, графічно зображувати поділ слова на склади.

Ознайомлювати з наголосом. Формувати розуміння, що в слові один наголос і якщо його поставити неправильно, то слово стає незрозумілим. Вчити правильно визначати наголос; графічно зображати наголошений склад; вимовляти слова в різному темпі та з різною силою голосу.

Учити розрізняти на слух звуки, виокремлювати їх, визначати, на якому місці знаходиться відповідний звук у слові (на початку, всередині, в кінці), називати слова з відповідним звуком, з опорою на наочний матеріал та без нього. Формувати вміння називати ізольований звук і виокремлювати у слові перший звук; придумувати слова на визначений звук, що знаходиться на початку; всередині; в кінці слова; визначати тверді та м'які приголосні звуки у слові. Вчити робити звуковий аналіз слів за допомогою схеми та фішок, згодом без фішок і схем.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- чітко і правильно вимовляє всі звуки та звукосполучення у словах рідної мови і фразах, згідно з нормами фонетики й орфоєпії;
- добирає слова, близькі за звучанням, слова на відповідні звуки;
- розрізняє і виділяє на слух голосні та приголосні (тверді й м'які) звуки;
- диференціює схожі звуки.
- правильно вимовляє звук [г], знає слова, у яких він вимовляється;
- регулює силу голосу, користується розповідною, питальною та окличною інтонацією;

- правильно ставить наголос як у словах, так і у фразах та реченнях.
- виокремлює слова та речення з потоку мовлення;
- розуміє, що слово позначає предмет, ознаку, дію;
- диференціює поняття: “речення”, “слово”, “склад”, “звук”;
- знає, що речення складається зі слів; визначає кількість слів у Реченні, їх місце;
- складає речення із запропонованим словом;
- графічно зображає речення та визначає кількість слів у реченні;
- ділить слова на склади та визначає їх кількість і порядок у слові;
- графічно зображує поділ слів на склади;
- правильно ставить наголос у слові та графічно зображує наголошений склад;
- аналізує запропоновані слова;
- розрізняє голосні, тверді та м’які приголосні звуки;
- вільно орієнтується у звуковій структурі слова;
- робить звуковий аналіз слова.

СЛОВНИКОВА РОБОТА

➤ **Вікові можливості дитини**

Мовлення дитини старшого дошкільного віку досягає високого рівня розвитку. Словниковий запас дитини збільшується швидкими темпами, рівномірно використовуються всі частини мови, складні слова, слова з абстрактним значенням. Дитина цього віку володіє побутовою лексикою на рівні розмовного мовлення дорослих. Водночас залишаються ще певні недоліки: спостерігаються семантичні помилки, неправильне розуміння окремих абстрактних, часових і просторових понять, багатозначних слів, прислівників (разом і поруч тощо).

➤ **Освітні завдання**

- Збагачувати кількісний склад лексики новими, раніше не відомими словами, а також збільшувати словниковий запас за рахунок засвоєння дітьми нових значень слів, що вже наявні в їхньому лексичному запасі.

- Сприяти якісному засвоєнню лексики, що виявляється у поглибленому розумінні значення й у смислових відтінках слів і словосполучень, в умінні узагальнювати.

- Забезпечувати активізацію словника - застосовування дітьми слів у різних мовленнєвих ситуаціях.

Розширювати запас слів за рахунок назв предметів, якостей, дій. Учити вживати слова згідно з контекстом, коли треба назвати якість чи ознаку предметів. Формувати вміння добирати слова з протилежним та подібним значеннями; використовувати слова, що означають матеріал (метал, дерево, скло); вчити осмислювати образні вислови в загадках.

Продовжувати збагачувати словник дітей синонімічними іменниками (діти - малята - дівчата); дієсловами недоконаного виду, які означають необмежену дію (телефонувати, організовувати, пояснювати); порівняльними прикметниками; образними виразами.

Активізувати вживання прикметників і прислівників, що характеризують зовнішність, риси поведінки тварин, людей, властивості предметів.

Розширювати знання і розуміння багатозначних слів, зокрема їх переносного значення (іде дощ, іде хлопчик; м’яч падає, сніг падає, світло падає).

Учити розуміти і вживати слова, які вимовляються однаково, але мають зовсім різні значення (омоніми): ключ птахів і ключ від дверей; пора (час) і пора року.

Учити добирати до іменників якісні, відносні та присвійні прикметники: квіти які? - червоні, білі, гарні, барвисті; хвіст чий? - заячий, собачий, котячий, мишачий.

Розширювати запас ввічливих слів, звертань: пробачте, ласкаво прошу, будь-ласка, перепрошую, будьте ласкаві, будьте добрі, смачного, до завтра, всього найкращого, доброго ранку, добрий день, доброго вечора, на добраніч. Розвивати вміння розрізняти стилістичні відтінки слів.

Вчити критично ставитися до помилок у власному мовленні та мовленні інших.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- вживає слова всіх частин мови; багатозначні, складні, узагальнювальні слова; слова, які означають абстрактні поняття, що характеризують взаємини між людьми;

- користується в мовленні образними виразами, порівняннями;

- добирає синоніми, антоніми, фразеологічні звороти;

- розуміє і правильно пояснює слова-омоніми, переносне значення слів;

- послуговується дієсловами недоконаного виду, порівняльними прикметниками;
- володіє словотворенням і словозміною;
- використовує у мовленні багато ввічливих слів і звертань.

ГРАМАТИЧНА ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

У дитини старшого дошкільного віку вдосконалюється граматична правильність мовлення, продовжується засвоєння суфіксів, спостерігається прагнення до точного вживання граматичних форм, що виявляється у критичному ставленні до власного мовлення і мовлення інших людей. Формуються навички корекції та самокорекції граматично правильного мовлення. Дитина переважно правильно вживає відмінкові закінчення, узгоджує прикметники, дієприкметники, числівники з іменником, числівником у роді, числі та відмінку. За вказівкою дорослого утворює нові слова за допомогою префіксів і суфіксів та складні граматичні форми. Використовує кличний відмінок іменників.

Старші дошкільники складають розповідні, окличні, питальні речення. Правильно будують прості поширені речення з однорідними членами, використовують складносурядні та складнопідрядні речення, пряму мову.

Водночас у мовленні дітей трапляються помилки в чергуванні іменників у множині в родовому відмінку; труднощі в утворенні

ступенів порівняння прикметника; в узгодженні іменників із прикметниками, займенниками.

➤ **Освітні завдання**

- Вправляти у правильному вживанні іменників родового відмінка однини та множини, у творенні порівняльних ступенів прикметників.

- Учити правильно узгоджувати іменники з прикметниками та займенниками.

- Активізувати вміння будувати речення різного типу (розповідні, окличні, питальні), прості, поширені з однорідними членами речення, складносурядні та складнопідрядні.

- Виховувати критичне ставлення до граматичних помилок у власному мовленні, потребу говорити правильно.

- Учити утворювати нові слова за допомогою префіксів і суфіксів.

Закріплювати та вдосконалювати граматичні форми, які діти засвоїли в попередніх групах. Вправляти дітей у правильному вживанні важких граматичних форм, відмінюванні іменників: родового відмінка множини (ігор, вишень, чобіт), родового відмінка однини (каші, борщу).

Вчити утворювати назви тварин, птахів жіночого роду від чоловічого роду (вовк - вовчиця, їжак - їжачиха, гусак - гуска тощо).

Вчити правильно вживати відмінкові закінчення множини іменників середнього роду IV відміни (лоша - лошата - лошат, теля - телята - телят).

Вправляти у називанні родового відмінка іменників, які вживаються тільки у множині (солодоців, дверей, саней, воріт, сходів, окулярів); у вживанні невідмінюваних іменників.

Удосконалювати вміння утворювати нові іменники - назви приміщень від іменників (птах - пташник, корова - корівник), іменники із суфіксами -овик, -ар, -ун, -иськ, -инк, -ц (лісовик, хвостисько, цибулінка, пшонце).

Учити добирати спільнокореневі слова (береза - березовий - підберезник; листя - листяний - листопад).

Учити утворювати форми майбутнього часу за допомогою префіксів: перу - виперу, рву - зірву, прощаюся - попрощаюся).

Учити утворювати прикметники із суфіксом -уват, -юват для позначення невеликої кількості міри якості (голубуватий, холоднуватий, низькуватий); присвійні прикметники від назв людей (*братів, татів, Галин*).

Учити будувати фрази з прийменниками **від (од)** у різних значеннях (відійшов від столу). Утворювати ступені порівняння прикметників зі словами **“більш-менш”, “що”, “як”** (*більш-менш солодкий, щонайгарніший, якнайсмачніший*).

Учити утворювати дієприслівники та дієприкметники минулого часу (загорілий, вирізаний, пообідавши, одягнувши).

Удосконалювати вміння утворювати прислівники за допомогою частки **що-** (шоліта, щопонеділка).

Вправляти у правильному відмінюванні заперечних займенників із прийменниками: **ні до кого, ні до чого, ні в чому, ні в кому**.

Продовжувати вчити будувати речення різного типу: прості, складні зі сполучниками сурядності та підрядності (*і, а, та, але, тому що, через те що*), зпрямою мовою та однорідними членами; безособові речення (*Світає. Надворі тепло*), речення зі вставними словами (*по-перше, по-третє, шкода, мабуть, напевно, на жаль, здається*).

Продовжувати вчити звертати увагу на граматичні помилки, помічати їх у мовленні інших та у власному мовленні.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- володіє граматичними категоріями рідної мови (рід, число, відмінок); переважно правильно вживає відмінкові закінчення;
- правильно утворює кличний відмінок іменників;
- легко утворює на пропозицію дорослого нові слова (іменники, прикметники, дієслова) за допомогою суфіксів, префіксів, а також складні слова;
- у мовленні користується різними типами речень: як простими, так і складними, зі сполучниками та сполучними словами, з однорідними членами, прямою мовою;
- складає окличні, питальні, розповідні, безособові речення, речення зі вставними словами;
- добирає спільнокореневі слова;
- помічає і виправляє граматичні помилки у мовленні дітей, власному та мовленні дорослих.

ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

Діти старшого дошкільного віку здатні брати активну участь у бесіді, повно і точно відповідати на запитання, доповнювати відповіді інших Дітей, формулювати запитання. Діалоги в системі “дитина - дитина” характеризуються більш повним та активним застосуванням різноманітних мовленнєвих засобів, зрозумілістю, зв'язністю, правильністю порівняно з діалогами в системі “дитина - дорослий”. Діти засвоюють різні типи висловлювань (описові, розповідні), деякою мірою міркування з опорою на наочний матеріал і без опори. Діти беруть участь у переказуванні художніх текстів. Активно розвивається мовленнєво-творча діяльність, яка за умови правильно організованого навчання сприяє розвиткові початкових літературно-художніх здібностей дітей.

Разом із тим у багатьох дітей ці вміння не стійкі. Дітям важко добирати факти для своїх розповідей, логічно та послідовно їх будувати, структурувати висловлювання.

➤ **Освітні завдання**

- Учити будувати діалог на запропоновану тему.
- Продовжувати вчити дітей складати творчі розповіді: розповіді-міркування, з власного досвіду, власні казки й оповідання тощо.

➤ **Діалогічне мовлення**

Продовжувати вчити виявляти ініціативу у спілкуванні з дорослими, звертатися із запитаннями різного типу (*Чому? Як? Для чого? Навіщо?*)-, підтримувати розмову, запропоновану вихователем, вести діалог на запропоновану тему. Вправляти у вмінні починати розмову (добирати першу репліку діалогу), своєчасно відповідати на першу репліку, використовуючи стверджувальні слова, речення. Вчити виявляти ініціативу в розмові з дорослими та дітьми (форми звертання, перші репліки).

➤ **Монологічне мовлення**

Учити дітей логічно та послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, жестів; виокремлювати в розповіді початок, середину, кінцівку; придумувати назву до розповіді.

Учити складати сюжетну розповідь за серією картинок (ілюстрацій), за картинкою, порівняльний опис двох картинок, іграшок, предметів; описові розповіді за предметом, іграшкою, картиною, за змістом пейзажної картини, з пам'яті. Вчити будувати описові розповіді за планом вихователя та на запропоновану тему; дотримуватися описової структури; складати описові загадки про іграшки, овочі, фрукти, тварин.

Учити аналізувати назву картини та пропонувати свою назву; складати розповіді про окремі частини, блоки, деталі картини з ініціативи дітей.

Учити складати творчу розповідь: за поданим початком (закінченням); за опорними словами (сигналами у вигляді предметних картинок); на запропоновану тему; розповіді-міркування, казки. Вчити складати розповіді-міркування, дотримуючись структури (теза, доведення, висновки) та вживаючи причинно-наслідкові сполучники (*тому що, через те що, оскільки, адже*) та прислівники, що означають доведення (*по-перше, по-друге, зрештою, внаслідок, загалом*). Вчити складати розповіді з

досвіду, у яких відображено колективний та індивідуальний досвід дітей; складати листи.

Привчати аналізувати власні розповіді та розповіді ровесників, звертаючи увагу на більш вдалу лексичну заміну щодо характеристики образу, сюжетної лінії тощо.

Розвивати вміння переказувати знайомий і новий тексти, використовуючи повний, за частинами і творчий вид переказу. Вчити переводити мову персонажів у непряму мову, розповідь від першої особи - У розповідь від третьої особи (з незначною допомогою вихователя). Вчити переказувати за планом вихователя, самостійно, продовжувати переказ інших дітей.

Розвивати вміння висловлювати своє ставлення і давати оцінку творам, картинам, мультфільмам, учинкам ровесників.

Прищеплювати навички пояснювального мовлення.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- складає описові розповіді різного типу: сюжетно-описові, сюжетні за картинками, з власного досвіду, за зразком та планом вихователя;
- передає зміст знайомої казки, вистави, мультфільму;
- розповідає про події, свідком яких вона була;
- складає творчі розповіді: продовжує розповідь, яку розпочав вихователь, за опорними словами, за сюжетно-ігровою ситуацією, розповідь- міркування, розповідь-пояснення;
- складає розповіді-етюди, розповіді-мініатюри;
- переказує знайомі художні тексти різної складності й композиції за планом вихователя та за частинами;
- поділяє сюжетну картину на логічно завершені частини, придумує назву до частин; об'єднує кілька сюжетів в єдину розповідь (розповіді за серією картин, ілюстрацій, порівняльні розповіді);
- складає казки, загадки, розповіді про смішні випадки;
- дає розгорнуті відповіді на запитання з монологічними вставками;
- підтримує запропонований діалог відповідно до теми; будує стимульований діалог відповідно до ситуації (групове мовлення);
- володіє різними формами мовленнєвого етикету та культурою спілкування.

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ

Учити володіти різними формами мовленнєвого етикету: прохання (*“Якщо тобі не важко допомогти ...”, “Чи не змогли б ви мені...”, “Зробіть мені таку ласку...”*); вітання (*“Вітаю”, “Доброго здоров'я”*); знайомства (*“Я б хотів(ла) з тобою познайомитися”*; *“Чи можу я дізнатися твоє ім'я?”*); компліменту (*“У тебе сьогодні гарна сукня (гарний вигляд)”*).

Вправляти у дотриманні правил культури мовленнєвого спілкування: не втручатися у розмову дорослих, вислуховувати співрозмовника, не допускати зневажливого тону і грубих інтонацій; під час розмови не опускає голову, дивитися на співрозмовника, дотримуючись правильної пози, міміки, не робити зайвих жестів і рухів. Учити розмовляти невимушено, без напруження, тактовно; перш ніж звернутися до незнайомих Дорослих, запитати: *“Вибачте, будь ласка”* або *“Перепрошую”*. Вводити в словник дітей нові ввічливі форми звертання до незнайомих та малознайомих дорослих (пане, пані, панове, добродію, добродійко); вивчати нові формули мовленнєвого етикету: *“Дозвольте звернутися (запитати)”*, *“Коли Ваша ласка”*, *“Яка приємна зустріч”*, *“Рада(ий) нашій зустрічі!”*, *“Як твої справи?”*

Учити контролювати своє мовлення: не відповідати або не висловлювати своє ставлення до чогось словами: *ага, угу, ой*; не вживати слів- паразитів, вульгарних слів, діалектів.

Розширювати уявлення про мовленнєвий етикет, основну вимогу мовленнєвого етикету - ввічливість, статечність, уважність, чемність, пристойність співрозмовників.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- володіє різними формами мовленнєвого етикету (вітання, прощання, прохання, вибачення, знайомства, компліменту);
- дотримується культури мовленнєвого спілкування;
- уміє ввічливо звертатися до незнайомих і малознайомих людей;
- контролює своє мовлення щодо вживання слів-паразитів, діалектів, вульгарних слів

ПІДГОТОВКА РУКИ ДИТИНИ ДО ПИСЬМА

➤ Вікові можливості дитини

У старшому дошкільному віці продовжується розвиток моторики руки (кисті руки, дрібні м'язи пальців). Дитина має скоординовані рухи руки, пальців, очей, передпліччя; вона вміє визначати центр зошита, аркуша паперу. Вона підпорядковує рухи руки, очей контролю самосвідомості. У старшого дошкільника краще ніж в інших дошкільних групах просторові уявлення. Він добре орієнтується на аркуші паперу (праворуч, ліворуч, зверху, знизу, над, під, між лініями тощо). Дитина малює, штрихує прямими (вертикальні й горизонтальні) лініями, похилими, спіралеподібними предмети різних форм та геометричні фігури.

➤ Освітні завдання

- Здійснювати підготовку дрібних м'язів руки дитини до письма, виробляти вміння керувати своїми рухами відповідно до поставлених завдань (штрихування, вправи для написання графічних елементів).

- Розвивати у дитини п'ясток руки, дрібні м'язи пальців, уміння координувати рухи очей, пальців, руки, передпліччя.

- Розвивати плавність, точність і ритм рухів.

- Розвивати просторові уявлення (ліворуч, праворуч, унизу, вгорі, над і під лінією, між лініями).

- Сприяти розвиткові окоміру (вміння визначати центр, середину), вміння підпорядковувати рухи руки, очей контролю свідомості.

Зміцнювати п'ясток руки, м'язи пальців рук, розвивати координацію рухів передпліччя, кисті, пальців, очей. Розвивати окомір, використовуючи різноманітні вправи та ігри. Формувати вміння: складати сюжетні зображення за допомогою пазлів; декоративного малювання, домальовування, обведення зображень за контурами, ліплення, аплікування й вирізування; виготовляти вироби з природного матеріалу, тканини, паперу різної фактури, картону; викладати зображення з мозаїки; гратися розбірними іграшками.

Формувати навичку правильно тримати олівець; проводити на папері, в зошиті впродовж 0,5 хв безвідривні лінії олівцем.

Вправляти руку дитини в різних видах штрихування: прямими лініями (вертикальними, горизонтальними, похилими, пунктирними, крапками, дугами, проведеними з відривом і безвідривно), а також заштриховуванні зображених геометричних фігур і предметів. Учити виконувати вправи з проведення прямих, хвилястих, дугоподібних та овальних ліній у зошиті на нелінованій та лінованій друкованій основі у широку лінію та в клітинку, призначених для дітей дошкільних навчальних закладів. Вчити орієнтуватися в зошиті, розуміти поняття: “на лінії”, “під лінією”, “між лініями”, “лівий верхній кут”, “правий верхній кут”, “посередині” тощо.

Учити орієнтуватися в обмеженому просторі: писати графічні елементи, не виходячи за межі рядка та клітинки, доводити графічні елементи точно до лінії.

➤ Показники компетентності дитини:

- складає сюжетні зображення з пазлів, конструює, малює, аплікує, викладає предметні зображення з мозаїки, виготовляє різні вироби з метою розвитку окоміру, зміцнення п'ястка, м'язів пальців рук, кисті, координації рухів очей та передпліччя, кисті рук;

- знає, для чого потрібен зошит;

- виконує вправи зі штрихування зображень, проведення хвилястих, овальних, прямих, дугоподібних ліній;

- орієнтується на сторінці альбомного аркуша та зошита; розуміє поняття “між лініями”, “під лінією”, “лівий верхній кут”, “правий верхній кут”, “на лінії”;

- проводить безвідривні лінії в зошиті впродовж 0,5 хв;

- правильно тримає олівець під час виконання графічних вправ.

ПОКАЗНИКИ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

- виявляє пізнавальний інтерес до навколишнього світу і взаємин між людьми;

- уміє адекватно поводитися в колективі, бути ввічливим, вихованим, приймати правильні рішення в різних життєвих ситуаціях;

- має сформовані уявлення про доброту, гуманність, чесність, справедливість як важливі якості взаємин між людьми;

- виявляє прихильність до дорослих та однолітків; уміє висловлювати своє ставлення; прагне позитивної оцінки довколишніх;
- здатний до особистісного контакту з дорослими;
- володіє вміннями планувати, організовувати (гру, працю), прагне досягти позитивних результатів в індивідуальній і спільній діяльності;
- уміє розв'язувати проблемні ситуації;
- дотримується правил особистої гігієни, знає основні ознаки здоров'я, усвідомлює необхідність проведення профілактичних заходів;
- уміє самостійно організувати рухливу, народну, дидактичну, сюжетно-рольову гру, розподіляти ролі;
- володіє навичками основних рухів, уміє доцільно їх використовувати в разі потреби;
- ознайомлений із правилами пожежної безпеки, вуличного руху, безпеки в побуті, у природі та з правилами поведінки з незнайомими людьми;
- уміє спілкуватися з людьми різного віку, статі;
- знає свої права та відповідально виконує обов'язки;
- ознайомлений з предметами довкілля (житло, споруди соціального призначення, зв'язок тощо), цінує предмети, зроблені людьми;
- має уявлення про державу, її символи;
- має елементарні уявлення про історію України, її столицю, місто (село), в якому проживає;
- ознайомлена з культурою свого народу та регіону зокрема (народні ігри, іграшки, ремесла, календарно-обрядові свята, звичаї та обряди, народний одяг, українська оселя);
- має сформований інтерес до історії свого краю;
- знає імена рідних, поважає родину, родинні обереги, складає родинне дерево;
- має уявлення про характерні ознаки об'єктів природи (сонце, вода, повітря, ґрунт, пісок, глина);
- знає назви свійських і диких тварин, птахів, кущів, лікарських рослин, грибів, квітів, городніх рослин, садових рослин, комах, земноводних свого регіону;
- доглядає за квітами та мешканцями куточка природи;
- володіє трудовими вміннями та навичками, виявляє працьовитість, бережне ставлення до результатів праці;
- усвідомлює, що стан здоров'я залежить від чистоти повітря, ґрунту, води;
- знає, що люди вивчають Космос;
- має розвинені навички самообслуговування, господарсько-побутової праці, праці в природі; вміє виготовляти прості вироби з паперу, тканини, природного матеріалу;
- чітко й правильно вимовляє звуки рідної мови;
- має розвинене граматично-правильне та зв'язне мовлення (складає розповіді та переказує тексти);
- володіє мовленнєвим етикетом;
- має розвинену дрібну моторику (вміння володіти олівцем, ручкою, ножицями);
- виокремлює жанри художніх творів, передає зміст українських народних казок, уміє характеризувати персонажів твору;
- має уявлення про основні одиниці мовлення (звук, слово, речення);
- уміє лічити в межах 10, робити нескладні усні обчислення, розв'язувати арифметичні задачі;
- встановлює закономірності, причиново-наслідкові зв'язки;
- уміє спостерігати, обстежувати, аналізувати, виокремлювати головне і другорядне, порівнювати і запам'ятовувати;
- уміє здійснювати найпростіші форми контролю власної діяльності, перевіряти зроблене, виправляти помилки;
- здійснює серіацію за величиною, довжиною, масою, об'ємом, орієнтується у просторі та часі;
- намагається економно використовувати електроенергію, воду, залишки продуктів харчування, вміє виокремлювати першочергові потреби сім'ї;
- уміє виокремлювати суттєві явища довкілля, порівнювати їх, бачити їх подібність і відмінність;

- малює, ліпить, аплікує, використовуючи нетрадиційні техніки зображення предметів;
- уміє розрізняти музичні твори, танцювати, відтворюючи в рухах ритмічний малюнок; співати виразно, без напруження; грати на дитячих музичних інструментах;
- виготовляє власноруч і з допомогою дорослого конструкції, будівлі, саморобки, використовує їх для реалізації ігрових задумів;
- уміє застосовувати творчий досвід у повсякденній діяльності, досліджувати, продукувати ідеї;
- бере участь в іграх-драматизаціях, іграх-інсценуваннях, театралізованих іграх, передаючи образ за допомогою засобів зовнішньої виразності та пантоміми, вносить творчі фрагменти в театралізацію;
- самостійно організовує і здійснює театралізовано-ігрову діяльність.